

Дмитро Павличко

Єврейські мелодії

**У російських
перекладах**

Фелікса Рахліна (Ізраїль)

Дмытро Павлычко

**Еврейские
мелодии**

**В русских
переводах**

Феликса Рахлина (Израиль)

УДК 821.161.2-145.03=161.1

ББК 84(4Укр)6-5

П 12

Художник-оформитель

Борис Захаров

Редактор

Леся Лысенко

Перевод

Феликс Рахлин

В оформлении обложки использованы картины Марка Шагала

Скрипач (1912 г.)

Скрипач (1911 г.)

Павлычко Д. В.

П 12 **Єврейські мелодії. Еврейские мелодии;** перев. с укр.
Ф. Д. Рахлин. — Х. : ООО «ИЗДАТЕЛЬСТВО ПРАВА
ЧЕЛОВЕКА», 2014. — 128 с.

ISBN 978-617-7266-13-5.

Эта книга — первая попытка объединить в одном издании оригиналы трех циклов стихотворений старейшего из современных украинских поэтов Д. В. Павлычко на темы еврейской истории и религии, Холокоста, против юдофобии и нацизма. Параллельно текстам украинских оригиналов помещены переводы на русский язык, выполненные Феликсом Рахлиным. Ранее (за исключением четырёх стихотворений из цикла «Еврейские мелодии») эти произведения на русский язык не переводились.

Дмитро Павлычко родился в 1929 г. в Галичине (ныне Ивано-Франковская область) в бедной крестьянской семье. Сосед-еврей помог родителям дать мальчику образование. В годы нацистской оккупации подросток стал свидетелем кровавых расправ гитлеровских захватчиков с тысячами евреев. Оккупантами был расстрелян его друг-еврей, а также родной брат Дмитрика — Петро (вся семья Павлычко — украинцы). В своем творчестве поэт ищет и находит общее в исторических судьбах еврейского и украинского народов.

УДК 821.161.2-145.03=161.1

ББК 84(4Укр)6-5

© Д. В. Павлычко, 2014

© Ф. Д. Рахлин, перевод, 2014

© Б. Е. Захаров, художественное оформление, 2014

ISBN 978-617-7266-13-5

Від перекладача

1992 року в Єрусалимі відбувся Форум єврейсько-українських зв'язків. Цій події передував спецвипуск альманаху «Діялоги/Диалоги» українською та російською мовами. У ньому я вперше прочитав окремі переклади російською мовою чотирьох віршів з унікального поетичного циклу «Єврейські мелодії» видатного українського поета Дмитра Павличка (нар. 28 вересня 1929 року). Невеличка стаття П.Сегала «Дмитро Павличко – друг єврейського народу» дала уявлення про життєвий та творчий шлях поета. Крім згаданих чотирьох перекладів з названого циклу, які зробив літератор Й. Вул, там наводилися також декілька творів Д.Павличка у оригіналах. Відтоді протягом більш як два десятки років мені аж ніяк не щастило розшукати отой цикл у повному складі. Вдалося лише дізнатися, що він був перекладений на іврит і навіть вийшов окремим виданням. Та російських перекладів, окрім зазначених вище, не знаходив. Складається враження, що їх зовсім не існує.

Один з віршів, який не увійшов до циклу, а проте був в оригіналі вміщений до «Діялогів», я переклав російською та оприлюднив у Інтернеті на своїх авторських сторінках одного з російських літературних сайтів. Випадково це збіглося з початком російсько-українського конфлікту 2014 року та, на жаль, було сприйнято чомусь як недружній вчинок, хоча зміст вірша приводу для такої підозри, на мій погляд, зовсім не дає. Та мій переклад був видалений з сайту, а мене Адміністратор попередив: якщо я хоча б одного разу спробую викласти на сайті твір цього автора знову, то мене самого видалять з сайта разом з усіма моїми творами!

Я висловив своє обурення та заявив, що й сам залишаю цей сайт... Однак зробити це не встиг:

От переводчика

В 1992 году в Иерусалиме состоялся международный «Форум еврейско-украинских связей». К этому событию был приурочен специальный выпуск ежеквартальника «Діалоги/Диалоги» на русском и украинском языках. Из него мне и стало известно об уникальном цикле стихотворений выдающегося украинского поэта Дмитро Павлычко (р. в 1929 г.) «Еврейские мелодии». Небольшая статья П. Сегала «Дмитро Павлычко – друг еврейского народа» дала, в кратком виде, представление о жизненном и творческом пути поэта, были также напечатаны в русских переводах И. Вула четыре стихотворения из названного цикла и несколько произведений Д. Павлычко в оригиналах. С тех пор в течение более двадцати лет мне никак не удавалось разыскать этот цикл в полном составе. Удалось лишь узнать, что на иврит он был переведен и даже вышел отдельным изданием. Но русских переводов, кроме отмеченных выше, не нашел. Сложилось впечатление, что их вообще не существует.

Одно из стихотворений, не вошедшее в цикл, но в оригинале помещенное в сборник «Діалоги», я перевел на русский и опубликовал в Сети на страницах одного из российских литературно-поэтических порталов, где у меня есть авторские страницы. Случайно это совпало с началом нынешнего российско-украинского конфликта и, по-видимому, было принято за недружественный в отношении России выпад, хотя содержание стихотворения оснований к такому подозрению не дает. Однако мой перевод был удален Администратором с предупреждением, что повторная попытка вызовет удаление с сайта всех моих публикаций и меня самого как автора.

Я в знак протеста сообщил, что сам покидаю сайт, но сделать это не успел: Администрация сообщила мне,

Адміністрація сповістила, що відбулася «страхотлива помилка», й попросила відновити видалений переклад. Тут мені як раз надіслали з України три цикли Дмитра Павличка на єврейські теми, щодо юдофобії, проти нацизму та фашизму... Я захоплено взявся за переклади та перші п'ять з них виклав на сайті.

Несподівано для мене кожен з творів викликав цілу низку суперечливих відгуків. Деякі з коментаторів угледіли у віршах, де висловлюється осуд гітлерівського геноциду єврейського народу, «очевидну провокацію» (?!).

Рішуче відкидаю будь-яке подібне тлумачення цих перекладів. Якби я тільки був спроможний, якби володів українською мовою на рівні рідної російської, то контрантисемітські вірші мого Вчителя у поезії Б.О.Чичибабина переклав би українською. Я взагалі вважаю юдофобію квінтесенцією та «класичним» зразком будь-якого різновиду шовінізму – у тому числі україно- та русофобії.

Шовінізм та юдофобія генерала Власова і власовців нічим не кращі, аніж шовінізм та юдофобія Степана Бандери або інших націонал-радикалів України. З іншого боку, тільки шкоду може завдати Росії погляд на всіх українців (або хоча б лише тільки на західних) як на «бандерівців, фашистів та нацистів». Тільки з таких позицій прошу розглядати політичний зміст цих моїх перекладів, як, гадаю, й оригіналів Дмитра Павличка.

Вірші цього поета, які мені пощастило перекласти у даному складі першим серед російськомовних перекладачів, писав поет-християнин. Гадаю, що не всі відтінки його світогляду сприймуть з ентузіазмом прискіпливі читачі – зокрема, єврейські. Так, у заключному вірші циклу «Біблійні сонети» автор виявляє своє негативне ставлення до одного з головних догматів іудаїзму – принципу богообраності єврейського народу. Добре відомо, що іудейські авторитети трактують це положення зовсім не як побутову або життєву

что «произошла чудовищная ошибка», и попросила восстановить удаленный перевод. Тут мне как раз прислали из Украины ксерокопии всего цикла, и свои переводы первых пяти из 20-ти входящих в него стихотворений я поместил на сайте.

Неожиданно каждое из них вызвало шлейф противоречивых отзывов. К моему изумлению, некоторые комментаторы усмотрели в стихах, выражающих осуждение гитлеровского геноцида еврейского народа, «очевидную провокацию».

Решительно отмечаю любое подобное истолкование моих переводов с украинского. Если бы я мог, если бы владел украинским на уровне родного русского, то подобные (контрантисемитские) стихи моего Учителя в поэзии Б.А. Чичибабина перевел бы на украинский. Я вообще считаю юдофобию квинтэссенцией и «классическим» образцом любого вида шовинизма, – в том числе и украино-, и русофобии.

Шовинизм и ксенофобия генерала Власова и власовцев ничем не лучше шовинизма и ксенофобии Степана Бандеры или других крайних националистов Украины. С другой стороны, только вред может нанести России взгляд на всех украинцев (или хотя бы только на западных украинцев) как на бандеровцев, фашистов и юдофобов. Лишь с таких позиций прошу рассматривать политический смысл этих моих переводов, как, полагаю, и оригиналов Д.В.Павлычко.

Стихи Д. Павлычко, которые мне посчастливилось перевести в данном составе первым среди русскоязычных переводчиков, писал поэт-христианин. Уверен, что не все оттенки его мировоззрения, отразившиеся в этих его произведениях, воспримут с энтузиазмом придирчивые читатели, – в частности, еврейские. Так, в заключительном, 12-м стихотворении цикла «Библейские сонеты» автор выявляет свое негативное отношение к одному из главных догматов иудаизма – принципу

преференцію, а навпаки, як деякий додатковий тягар, який Г-сподь накладає на наш народ. Автор сонета повністю проігнорував таке тлумачення чи, мабуть, просто не знає про нього.

Та, звичайно, сперечатися з автором – не є справою перекладача. Головне його завдання – якомога точніше передати зміст і художню форму оригіналів. Наскільки це вдалося – судити читачеві.

Хочу висловити глибоку вдячність усім, хто під час моєї роботи над перекладами вносив свої зауваження та виправлення до їх текстів. Це, передусім, сам автор оригіналів Дмитро Павличко, редактор Леся Лисенко, видавець Євген Захаров та інші особи, перелічити яких тут неможливо. Особлива моя подяка – дніпропетровській журналістці Тетяні Абрамовій, яка на моє прохання розшукала, скопіювала та надіслала мені тексти усіх творів, оригінали та переклади з яких зібрані у цій книжці.

Ф.Р.

богоизбранности еврейского народа. Хорошо известно, что иудейские авторитеты трактуют это положение отнюдь не как бытовую или житейскую преференцию, а, напротив, как своего рода веригу, накладываемую на наш народ Вс-вышним. Автор сонета полностью проигнорировал такое толкование.

Не дело переводчика – вступать в спор с автором. Главная задача перевода – возможно точнее передать содержание и художественную форму оригинала. Насколько это удалось – судить читателю.

Хочу выразить глубокую благодарность всем, кто в процессе моей работы над переводами вносил свои замечания и поправки к их текстам. Это, прежде всего, сам автор оригиналов Дмытро Павлычко, редактор Леся Лысенко, издатель Евгений Захаров и другие лица, перечислить которых здесь невозможно. Особая признательность днепропетровской журналистке Татьяне Абрамовой, по моей просьбе разыскавшей, скопировавшей и приславшей мне тексты всех произведений, оригиналы и переводы которых представлены в этой книге.

Ф.Р.

І. Біблійні сонети

(2003–2004)

1.

Усе, що Бог створив, жадає бути в слові,
Бо слово сталося творцем добра і зла.
І в імені своїм душа себе знайшла,
Відбилася, як плоть Господня на покрові.

І Каїн – це той брат, що із його чола
Вже стерли Божий знак філософи совкові,
Та лиш назви його – і знову пляма крові
Там спалахне вогнем, де шкіру пропекла.

Прародичи в раю покуштували плоду
Із дерева знання з намови сатани –
І світ одкрився їм аж до самого споду.

І досі спізнають Адамові сини
Ту правду, що в словах шукає явини,
І в мові Божий дух приходить в дух народу.

*СВЕТЛОЙ ПАМЯТИ МОЕЙ ЖЕНЫ ИННЫ,
СКОНЧАВШЕЙСЯ ОТ НЕУМОЛИМОЙ БОЛЕЗНИ В ОДИН
ИЗ ДНЕЙ МОЕЙ РАБОТЫ НАД ЭТИМИ ПЕРЕВОДАМИ.
Ф. Р.*

I. Библейские сонеты

(2003–2004)

1.

Все то, что создал Бог, пребыть стремится в слове:
Ведь слово сделалось творцом добра и зла,
И в имени своем душа себя нашла,
Отражена, как плоть Господня на покрове.

Чтобы убрать печать у Каина с чела,
Философы совка застыли наготове.
Но назови его – и снова капля крови
Там полыхнет огнем, где кожу враз прожгла.

Прародичи в раю отведали от плода
Познания зла с добром по зову Сатаны,
И свет открылся им от свода и до пода,

И помнят до сих пор Адамовы сыны
Ту правду, что в словах мы прозревать должны,
И в речи Божий дух нисходит в дух народа.

2.

Старий був Авраам, та дівчину Агар
Любив – його пекла жага непощадима.
Все бачила жона ревливими очима,
Суперницю свою вела на той пожар.

І слухала вона, сховавшись за дверима,
Як сходяться вони – рабиня і владар,
Як стогне муж її, немов несе тягар, –
І помсти прагнула вся плоть її незрима.

Коли в її раби вродилося дитя,
Їх виставили геть – в жакну пустелю з дому,
Та гнаних врятував Господь од умертя.

Постав новий народ з гріховного розлому,
І війни почались, і перейшло в судому
Всієї людськості помстливе почуття.

2.

Был старым Авраам, но девочку Агарь
Он полюбил, томим неутолимой жаждой.
Все видела жена, и ревность не однажды
Подсказывала ей: чуть выжди – и ударь!

И слушала она, таясь от всех сограждан,
Как сходятся они: раба и «государь».
Как стонет старый муж, – так с нею было встарь,
И месть в своей душе лелеяла миг каждый.

Рабыня родила. Для вида погрузив,
Ее с дитем в пустыню выгнали из дома.
Обоих спас Господь и, грешницу простив,

Другой народ создал из грешного разлома,
И войны родились, и начались погромы,
И месть, и злость, и корчи зависти вместив.

3.

Як Бог порахував злочинців у Содомі
І знищив місто все – гніздовище підлот,
Зостались при житті один-єдиний Лот
І дві його дочки – побіжниці відомі.

Та оселився гріх у їхнім новім домі:
Позбулися вони своїх дівочих цнот –
Під батька підлягли, щоб множився народ,
Бо впали всі мужі в Господньому погромі.

І діти вирости з гріховних тих злягань...
Які вони були – прекрасні чи почвари?
Нічого не кажи, а навкруги поглянь –

І запитай: чому від праведної кари
Все гіршим світ стає, гудуть страшні пожари,
Де вогнища малі згасила Божа длань?!

3.

Когда исчислил Бог преступников в Содоме
И город этот сжег – греховности оплот, –
В живых оставлен им был только старый Лот
И дочки две его – святоши в отчем доме.

Но поселился грех в семейном том альбоме:
Забыв девичий стыд для собственных красот,
Подлезли под отца, чтоб множился народ, –
Ведь пали все мужи в Божественном погроме.

И дети выросли – греха шальная дань...
Какие же они: красавцы иль уроды?
Молчи, не отвечай, – вокруг себя лишь глянь –

И думай: почему недели, дни и годы
Огонь вражды и зла сжигает все народы,
Хоть малые костры гасила Божья длань?!

4.

Бог Якова любив, любив і Яків Бога,
Та цілу ніч вони боролись, як мужі,
Нерівні сили дві, нерівні дві душі,
І Яків опиравсь Всевишньому щомога.

Втім дужчий слабшого ударив по кульші,
Кулак тяжкий упав, немов гори відрога,
Та був то тільки знак, що Божа перемога
Ще може статися на іншим рубежі.

Ми всі боролися і стали всі кульгаві,
Ударені в стегно, як праотець-пастух,
Що став з Ним до чола в зрадливій, злудній мряві.

Але, благаючи у Господа отух,
Будуючи Йому собори величаві,
До скону буде з ним змагатись людський дух.

4.

Бог Якова любил, любил и Яков Бога.
Но в ночь одну они боролись, как мужи.
Их силы неравны и розны две души,
Хоть Яков был слабей, а все ж не звал подмогу.

Но сильный слабого напрасно не круши,
И был кулак тяжел, – упал горы отрогом,
Победа Божья протрубила мощно рогом
О том, что предстоят иные рубежи.

Что ж, мы боролись все – и все мы охромели,
Ушиблены в бедро, как праотец-пастух,
Тот, кто во тьме Его провидел еле-еле.

Но утешения прося в уме и вслух,
Молясь в соборах всласть и позабыв о теле –
С Ним будет до конца людской боротья дух.

5.

Давид злічив народ з Йордану по Синай,
Розрахував мечі, списи і колісниці...
Сохранні наміри державної столиці,
Та їх не возлюбив могутній Адонай.

Господь сказав царю: «Сам кару вибирай:
Чи голоду сім літ, чи два дні моровиці
Нашлю на твій народ, чи, може, від десниці
Ворожої втечеш на рік в пустельний край?»

Давид не відповів: і кара наступила,
І за два дні лягла в гроби народу сила,
І плакав Ізраїль. А Бог являв своє

Знання, для людськості на всі віки пророче:
Мале число мечів побільшуватись хоче,
Велике – в лютості само себе заб'є!

5.

Всех сосчитал Давид, с Йордана по Синай,
Учел он все мечи, все копя, колесницы,
Чтоб силу сохранить державы и столицы,
Но их не возлюбил Всевышний Адонай.

Господь сказал царю: «Сам кару выбирай:
Иль голод на семь лет, иль мор два дня продлится
В твоём народе всем, – но можешь от десницы
Ты вражеской бежать на год в пустынный край».

Давид не отвечал. И кара наступила:
За два лишь дня легла народу тьма в могилы,
Израиль зарыдал, а Бог явил свое,

Всем людям знание на все века пророча:
Что малое число мечей расти захочет,
Большое – възъярься, само себя убьет!

6.

Плач, Єреміє, плач, твоя печаль жорстока
Впаде на Вавилон, як непрощений гріх.
Боюсь твоїх ридань і віщувань твоїх,
Хоч сам я – мов сльоза із маминого ока.

В неволі я затверд, зробився, як опока,
Від немічних благань мені дорожчий сміх,
Що грає помстою, рве серце, як батіг,
Бо перемога й мста – це азбука пророка.

В собі я поховав невимканий біль,
Загнав свої жалі в камінну оболону,
Щоб не заплакати на людях мимовіль.

Та все ж таки прийди, поклич мій край з полону,
З ганьби прислужувань новому Вавилону,
Як покликом страшним ти кликав Ізраїль.

6.

Иеремия, плачь! Печаль твоя жестока –
Падет на Вавилон, как непрощенный грех.
Страшусь я слез твоих, пророк, рыданий тех, –
Хотя я сам – слеза из маминого ока.

В неволе каменной я твердым стал до срока,
Не жалкие мольбы я выбираю – смех,
В нем месть играет, это кнут для всех...
Победа, как и месть, – вот азбука пророка.

В себе похоронив, не выплакал я боль,
И скорбь свою загнал в глухую оборону,
Но все же плачется, как сердце ни неволь...

И все-таки приди – край вызволь из полона,
Из горя и стыда служенья Вавилону,
Как ты Израиль звал – всех нас призвать изволь.

7.

Я непритомнію від пісні Соломона,
Немов од пахощів дівочого вінка,
Коли злітає з пліч сорочка боязка,
І плоть тужава йде вглиб золотого лона.

До мене ти прийшла, мов сарна трепетна,
На мене злякано дивилась, мов ікона;
О Суламіто, знай, що неба ополона
Залоскотала нас, немов хмільна ріка.

Наложниць я не мав, та всі мої кохання
Спливли по жолобку поміж грудей твоїх,
Бо в мене ти була одна, як зірка рання.

В Гущанках ти зросла під співи рідних стріх,
Як жаль, що це не я, а цар з подивування
Навік твою красу в поезії зберіг.

7.

Теряю разум я от песни Соломона,
Вдыхая аромат девичьего венка,
Когда слетает с плеч одежда, так робка,
И туго входит плоть вглубь золотого лона.

А ты ко мне пришла, так трепетно близка,
Смотрела на меня, как кроткая икона,
О Суламифь, узнай: небес золотая корона
Шумит и нежит, опьяняя, как река.

Наложниц я не знал, и все любви на свете
Стекли по желобку между грудей твоих –
Одна была ты, словно зорька на рассвете.

В Гуцанках ты росла на песенках простых,
Как жалко, что не я, а царь вписал вот эти
Приметы красоты и чуда в вечный стих.

8.

Глибокі і страшні слова Еклезіаста:
Все марнота! Нема для чого в світі жить,
Смерть краще, ніж іти з дитячих оповить
Між людство, що його веде злочинців каста.

Нещадно б'є мене ця думка мускуляста,
Неправедна, але така, що вік болить.
Хоч на землі я жив одну коротку мить,
Та мить була – як ніч: і темна, і звіздаста.

Кохав я і горів. В моїх дітей, в слова
Переливав жагу свободи та обнови,
Потоптаний вставав, як по весні трава.

Я вітру не піймав, хоча ходив на лови.
Помру, але в житті моєї пісні й мови
Незримо увійде моя душа жива.

8.

Страшны и глубоки слова Экклезиаста:
Все суета сует, и не для чего жить,
Смерть лучше, нежели из детства вдруг вступить
В мрак человечества – под власть преступной касты.

И злая эта мысль меня терзает часто,
И вновь от боли вечной рвется мыслей нить.
Мне на земле дано лишь миг один прожить,
И этот миг, как ночь: темна, но и прекрасна...

Любил я и горел. В своих детей, в слова
Я жажду перелил к свободе вечно новой...
Истоптанный, вставал, как по весне трава.

Я ветра не поймал, но мне открылось слово,
И в мой язык и стих оно войти готово:
Умру, но будет в них моя душа жива.

9.

Не зникнуть підляки, не вимруть фарисеї,
Палати виростуть на згарищах палат.
І кожного із нас судитиме Пилат,
І ми не знатимем судьби й вини своєї.

Та вічно житимуть повстанці Макавеї,
За суддів і царів живіші устократ,
І завжди житиме між нами їхній брат,
Розп'ятий на хресті за визвольні ідеї.

Та визволу нема. Не з далини епох,
А тут-таки горить з людини здерта шкіра,
І кров'ю пишеться новий мартиролог.

І родиться, й росте, і пропадає віра
В натхнення людськості, де янгола і звіра
Вселив, неначе в кліть, необережний Бог.

9.

Не сдохнут подлецы, не вымрут фарисеи,
Палаты вырастут на огнищах палат,
И будет каждого из нас судить Пилат,
Неведение вины ударит нас большее.

Но будут жить в веках повстанцы Маккавеи,
Всех судей и царей живее востократ,
И с нами будет жить всегда их кровный брат,
Распятый на кресте за вольные идеи.

Освобожденья нет. Не в глубине эпох –
Сейчас с людей сдирают кожу, и потеря
Той кровью вписана опять в мартиролог.

Рождается, растет и пропадает вера
В дух человечества: там ангела и зверя
Вселил, как будто в клеть, неосторожный Бог.

10.

Стражденний мій народ подібний був до Йова,
Його на спит взяли Господь і Сатана.
Дітей повбивано. Оселя – як труна,
І рабства виразки, і напівмертва мова.

Майно розкрадене. І на душі – окова.
Чорноземи жере азійська сарана.
Імперія гніє, мов яма вигрібна,
І душить, горло рве потвора двогорова.

Він вистояв. Але в піснях залишився плач,
Гнилизна у кістках, лице сумне, похиле
Показує, що він – не владар, а прохач...

Народе мій, здригнись! Вдягнися в свіжі сили,
Не плач, а відомсти за всіх дітей могили,
Молись, та сатані нічого не пробач.

10.

Страдалец мой народ был Йову подобен,
Его испытывали Бог и Сатана.
Детей повыбили, в руинах вся страна,
И язвы рабства жгут, язык почиет в гробе.

Добро раскрадено. Орел терзает, злобен.
И саранча посевы наши жрет, страшна,
Империя гниет – вонь за сто верст слышна,
И список палачей бессчетен и подробен.

Он выстоял, народ. Но в песнях – тот же плач,
И гниль в костях его, лицо, как ночь, уныло,
Проситель жалкий он под грузом неудач...

Народ мой, содрогнись! Налейся свежей силой!
Не плачь, а отомсти за детские могилы,
Страданий не прости, а жизнь переиначь!

11.

Взялись будівники новітньої держави,
Де в рабстві жив народ, голодний, наче звір,
Нагодувати люд судьбі наперекір,
Вселити волі дух в його єство лукаве.

І хліба напекли, понаставляли страви
На площах, – їж, бери добро на власний двір.
І їв народ, і пив, і лаяв, як блюзнір,
Свободу, що дала замало пива й кави.

Не знали вожаї, що в тих людей нема
Своєї гідності, історії та мови,
Що їх наїдками не визволиш з ярма.

Але й самі вожді – нікчемні славослови –
Державу бачили у вимені корови,
Доїли й билися за дійки тишкама.

11.

Взялись строители державы современной,
Где в рабстве жил народ, голодный, словно волк,
Всех накормить, да чтоб и им был также толк,
И чтобы дух в него вселить свободы новой.

И напекли хлебов, отщелкнувши засовы
Всех кладовых страны, – корми хоть целый полк.
Народ и ел, и пил, но ропот не умолк:
От пуза, мол, кормить свобода не готова...

Не ведали вожди, что у рабов тех нет
К свободе, к чести внутреннего зова,
Ни языка, ни прав не даст рабам обед –

Но ведь и те вожди – пустые славословы,
И государство им – что дойки у коровы,
За дойки драться – вот их счастье и секрет!

12.

«Ми – вибраний народ, зерно, а не полова,
Одвічна сіль землі, думок болящий рух,
Натхненники жажних, кривавих завірюх,
Де твориться життя, йде людськості обнова».

Але озвався Він од істинного слова:
«Народи – рівні всі, а революцій дух
Лишає ворожду і згарища навкруг,
А з крові й попелу не встане *vita nova!*»

Він мудро говорив, та гордощі і мста
Були об'явлені законами природи,
І людський син помер, прибитий до хреста.

І якщо гнів, і лють, і Каїнові коди
Не вигублять в собі пануючі народи, –
Їх жде повільна смерть, а Бога – піста!

12.

«Мы избранный народ, зерно, а не полова,
Соль вечная земли, движенья жесткий круг,
Застрельщики лихих, кровавых, страшных выюг,
В которых жизнь кипит, грядет судеб обнова!»

Но отозвался Он от истинного слова:
«Народы все равны, а революций дух
Рождает лишь вражду, руины, боль вокруг,
Из крови с пеплом не восстанет *vita nova!*»

Сказал Он мудро, но гордыня, маета
И месть объявлены законами природы,
Сын человеческий стал жертвою креста.

И если гнев, и злость, и Каиновы коды
В себе не изживут ведущие народы,
Их ждет в награду смерть, а Бога – пиета!

II. Єврейські мелодії

(1988)

Мойсей

Він так сказав до них: «Раби й пристосуванці,
Слухняні наймити, нікчемні плюгаші!
З неволі вийшли ви, та несете в душі
Покори й зрадництва невиліковні пранці.
Ви любите комфорт, з наїдками столи,
Єгипетських вельмож ненависні пахолки,
Йдете ви в Єрихон, щоб рідні барахолки
І рідні торжища лиш вашими були!
Оглухли в золоті, ви, покручі Ваала,
Соромитесь імен і мови матерів;
Під пірамідами ваш дух, як тлін, згорів
І ваша тайна честь повійницею стала.
Вам дав свідомість бич, вас виховав нагай,
Жили ви, як шури, в крамницях фараона;
І всіх вас проковтне пустеля ця червона,
Ніхто з вас не дійде в обітований край!
Ми будем сорок літ барханами блукати,
Живитись зелями загублених оаз,
Допоки в цей пісок не закопаєм вас,
Донощики старі, підступні ренегати!
Ми будем сорок літ відновлювати код
Свободи в зародках, гоїти рабства рану
І вступим аж тоді на землю Ханаану,
Як виросте новий, неспідлений народ».
І мовили йому Датани й Авірони,
Заївшись піною ненависті й злоби:
«Ну, добре, старшино, хай буде: ми – раби,
А ти хіба не був прислужником корони?»

II. Еврейские мелодии

(1988)

Моисей

Он им сказал тогда: «Разносчики заразы!
Послушные рабы, пустые торгаши,
Из рабства вышли вы, но в глубине души
Избавитесь навряд от порчи и проказы.
Вы любите комфорт и блюда на столах,
Египетских вельмож презренные лакеи,
Иерихон вам нужен снова, чтоб скорее,
Родные торжища держать в своих руках!
Оглохли в злате вы, исчадия Ваала!
Стыдитесь матерей и собственных имен,
Под пирамидами ваш дух испепелен,
Честь ваша тайная блудницей гнусной стала.
Сознание дал вам кнут, а воспитал вас бич,
Как крысы жили вы в засеках фараона,
Пустыня красная проглотит вас без стога,
Земли обещанной вам не дано достичь!
Мы будем сорок лет брести в тиши пустыни,
Оазисы дадут нам свой убогий злак,
Пока не погребем вас всех в песок, да так,
Чтоб прежде – стукачей, а ренегатов – с ними!
Мы будем сорок лет лелеять код свобод
Еще в зародышах, лечить бесчестья раны,
И вступим лишь тогда на земли Ханаана,
Когда взрастет близ них без подлости народ!»
И, пенясь злобою, Датаны-Авироны
Тут молвили ему: «Ну, ладно, мы – рабы,
А что ответишь ты, о, баловень судьбы:
Не ты ль был некогда прислужником короны?

Хіба ж то не тебе знайшла дочка царя
На річці в кошику? Не ти з лакейчуками
В палатах виростав? Нас били канчуками,
А ти купавсь в добрі, як в синяві зоря!
Ти фараонові співав хвальби фальшиві,
Ти цілував його прибічників сліди
В той час, як твій народ від горя та біди
Здихав і порпався в шакалячій поживі.
Так, заступався ти за бідний Ізраїль,
Вчиняв на вулицях убивства і скандали,
Та від твоїх діянь ще більше ми страждали,
Нас били, нищили і мучили всуціль.
Від злочинів своїх втікав ти, наш пророче,
З Єгипту до мідян. І там узяв ти шлюб
З чужинкою! – Дивись, який євреєлюб! –
Та жоден твій синок із нами йти не хоче.
Яких там сорок літ?! Ми *завтра* всі помрем.
Сто миль надовкруги ні річки, ні криниці;
І ми п'ємо росу, як гади чи як птиці,
І в'янем без води під неба тягарем!..»
І відповів Мойсей: «Возрадуйтеся, блазні!
Я в землю наших мрій так само не ввійду,
Та нашій дітворі дам силу молоду,
Що рве бетон брехні й не відає боязні.
Я в камені знайду живущий струм зела,
Я вмерти вам не дам дочасно в безджереллі!»
І патерицею торкнувся він до скелі, –
І дзвонкова вода зі скелі потекла.

И разве не тебя узрела дочь царя
В корзинке из лозы средь камышей на Ниле?
В палатах нежился – а нас-то плетью били,
Ты ж утопал в добре, как в синеве – заря!
Фальшивые хвалы воспел ты фараону,
Ты целовал следы прислужников его,
Не знал ты ни нужды, ни горя, – ничего
Того, что твой народ хлебнул во время оно.
Да, за Израиль ты вступался, спору нет,
Вершил на улицах убийства и скандалы,
Но ведь от этого еще сильнее страдала
Семья народа твоего средь мук и бед.
От наказаний, наш пророк, бежал ты ночью
К мидянам, и с одной из них вступил там в брак,
Евреелюб – с чужой по вере... Вот так так!
И ни одно из ваших чад нас знать не хочет.
Какие сорок лет? Народ наш *завтра* весь
Умрет: здесь на сто верст – ни речки, ни колодца,
Как птицам или гадам, нам придется
Одну росу лишь пить под бременем небес!...».
«Паяцы, радуйтесь, – им Моисей ответил, –
Я тоже не вступлю в желанную страну,
Но нашей детворе я силу дам одну –
Бесстрашно стену лжи сломают эти дети.
Я знаю: звонкий ключ таит в себе скала –
Не дам вам умереть в краю глухом, безводном!»
И в камень жезлом он ударил путеводным –
И вдруг струя воды из камня потекла.

* * *

«Господь, кого любить, того Він карає...»
Послання апостола Павла до Євреїв 12:6

Сказав Господь: «Я вас люблю й тому
Карати буду страшно!» – «О Єгово!
Карай, але не дай упасти в тьму
Безпам'ятства! Лиши нам рідне слово!

Дай бути нам народом, хоч трудним,
Хоч гнаним під чужими небесами,
І як палити будуть нас, щоб дим
Тобі на очі напливав сльозами!»

Давид і Голіаф

Лавид побачив Голіафа,
Примлів, злякався мимохить...
Широкі груди, ніби шафа,
Заковані в червону мідь,
Рамена – дві тяжкі дровітні,
Патлата довбня голови,
Мов стовбури тисячолітні,
Гомілки, очі – мов хліви,
Зарослий гноєм погляд ката,
Замшіле, кам'яне лице,
Колода ратища дзюбата
В руках гіганта, мов пірце,
Перекидається...

Давиде!

Мій хлопчику! Приховуй дрозж!
Бичем із правди й зненавиди
Свій дух нажаханий збатожд!

* * *

«Господь, кого любит, того наказывает...»

Послание апостола Павла к евреям 12:6

Он рек им: «Вас люблю и потому
Карать вас буду страшно!» – «Иегова!
Карай, но не давай нам впасть во тьму
Беспамятства – оставь родное слово!

Оставь народом нас, пускай больным,
Изгоем под чужими небесами,
А станут нас сжигать – пусть будет дым
Глаза Твои переполнять слезами!»

Давид и Голиаф

Давид, увидев Голиафа,
Сомлел от страха, как чумной:
Грудь у гиганта шире шкафа,
Вся медью кована сплошной.
Плечищи – словно два амбара,
Дубина в космах – голова,
Столбы – ножищи у амбала,
Глазища – темные хлева...
Взгляд палача, залитый гноем,
Как мох, щетина на щеках,
Копье тяжелое, стальное
Как перышко, в его руках –
Он им играет...

О Давид мой!

Уйми предательскую дрожь!
Ты гневом, правдой и молитвой
Свой дух, как плетью, растревожь!

Повстань в собі! Забий спочатку
В своєму серці страх! Повстань!
Спокійно заклади в рогатку
Не креміль, а пекучу грань,
Сльозу, закаменілу з болю,
Та ще гарячу, горстяки
З дороги, де пройшли в неволю
Твої діди й твої батьки!
Не бійся, мій малий пастуху,
Очей від ката не відводь, –
І вступить в тебе сила духу,
Бог увійде в тремтячу плоть,
Бо захищаєш ти болящу
Свою вітчизну в цим бою,
Тож піднімай сміливо пращу,
Пастушу іграшку свою;
Хай свисне у повітрі гравій,
Неначе блискавки вогонь,
Хай велет – ворог твій кривавий,
Впаде, поцілений у скронь!

До школи

У Коломиї гетто – за дротами.
Страшний похід виточується з брами.
Ідуть євреї в Шипарівський ліс,
Ідуть на розстріл – очі повні сліз.
Як школярі, йдуть парами, в покорі,
На грудях – білі шестикутні зорі,
Похилі, зголодовані тіла
В плащах доземних, чорних, як смола;
Ступають по снігу дівчата босі,
Дітей несуть жінки простоволосі,
Діди за руку онучат ведуть,

Сперва, мой мальчик, для начатка
Восстань в себе! Убей свой страх –
Спокойно заложи в рогатку
Не камень – угли из костра,
Слезу окаменевшей боли,
А с ней – две пригоршни земли, –
Той, по которой здесь в неволю
Твои отцы и деды шли!
Не бойся, пастушок мой милый!
Не отводи от палача
Свой взгляд, зажженный высшей силой,
Как Богом данная свеча!
Ведь защищаешь ты больную
Отчизну в праведном бою,
Так поднимай, душой ликуя,
Пращу – игрушку ты свою
Пастушью! Целься! Свистнет гравий
Во мглу, как молния в песок, –
И великан, твой враг кровавый,
Падет, ужаленный в висок!

В школу

Через ворота гетто в Коломые
Текут потоки страшные людские –
Под равнодушным пологом небес
Идут евреи в Шипарёвский лес.
Смиренно, в парах, по привычке школьной,
И каждый со звездой шестиугольной,
В одеждах длинных, черных, как смола...
С глазами слезными колонна молча шла.
Несчастных девушек босые ноги
Ступают по заснеженной дороге,
Внучат старухи за руку ведут...

...А я стою й дивлюсь на їхню путь.
Ні, не стою, а йду біля колони
І чую: б'ють серця, неначе дзвони!
Та світ глухий! О ні – увесь, як є,
Сліпця глухонімого він вдає!
Я не кричу. Боюся конвоїра,
Що зблискує на мене оком звіра.
Я в школу йду. І чує мій язик
У горлі попіл – вигорілий крик.
Яка там школа! З глибини таблиці
Виходять людські з'яви сумнолиці,
На мертвих чолах – крейда, як вапно...
Я скочуюся в яму аж на дно,
Я виповзаю з ями серед ночі,
А вранці знову затопляю очі
В колону, що засотує й мене
В своє моління тихе і страшне.
І там я, перехоплений сльозами,
Донині йду між чорними рядами,
Школяр зі школярами, в темний ліс,
Де жде професор – машиновий кріс.

Я в школу шел – мне по дороге тут!
Нет, не стою, – иду я вдоль колонны.
Я слышу их сердец больные стоны.
Но мир наш – глух. Назло страданиям всем, –
Притворщик мир! – он слепо-глухо-нем!
И я, и я молчу: боюсь конвоя,
Готового, как зверь, на дело злое.
Я – в школу... Но мой чувствует язык,
Что в горле – пепел... как безмолвный крик!
Тут не до школы... На доске на классной
Мне мнится тех несчастных вид ужасный,
На мертвых лбах – известкой – белый мел,
И я скатился в яму, еле цел,
И выползаю ночью из могилы,
А утром я опять в колонне стылой,
Она трясинной вязкой, среди дня,
В свою молитву засосет меня...
И вот я, весь охваченный слезами,
Бреду в бреду меж черными рядами,
Со школьниками – школьник, в темный лес,
Где ждет «учитель»*: автомат СС.

Примечания переводчика: В урочище Шипарёвский лес недалеко от г. Коломыя, Ивано-Франковской области Украины, немецкими фашистами во время оккупации времен Второй мировой войны было расстреляно все еврейское население этого городка и окрестностей – десятки тысяч мирных людей.

Уцелели единицы.

**В оригинале – «профессор»: так в школах Западной Украины называли учителя. На просторах бывшего СССР представление о профессоре связано с ВУЗом, этим и объясняется то, что в переводе употреблено слово, более привычное большинству русскоязычных читателей применительно к описанным обстоятельствам.*

Марія

Виходить із церкви Марія,
В колону страшну стає.
Ореол – під хусткою чорною,
На грудях – погасле кольє.
Іде вона й молиться нишком
До придорожних розп'ять,
Та Син опускає очі,
Похилі хрести мовчать.
Стоїть вона вже над яром,
Повна нанависті й мсти.
В її променисті скроні
Довго стріляють кати.
«Падай!» – кричать. Не падає.
В очі дивиться їм.
Виймає з-під чорної хустки
Зброю сліпучу, як грім.
Валяться вбивці на землю,
Кров палахкоче, як мідь.
«Люди! Виходьте з могили!
Вставайте! Зброю беріть!»
Ніхто не встає. «О Боже!
Підніми ж ти їх, воскреси!
Стогони їх підземні
Оберни на гучні голоси!
Ніхто не встає. Западається
В яму охляла плоть.
Не хочуть будити мертвих
Ні Син, ні Отець Господь.
Може, хтось там збудився,
Та прикинувся мертвяком.
Не буде він братись до зброї,
А додому піде повзком.
Сама до принишклого лісу
Відходить пречиста вночі;
Оберемок німецької зброї,
Мов дрова, несе на плечі.

Мария

Выходит из церкви Мария,
Становится в страшный строй.
Ореол – под черным платочком,
Колье – на груди худой.
Идет – и молится тихо
На распятия вдоль дорог.
Но Сын ее взор отводит,
Глаза опускает Бог...
Она стоит над оврагом –
В сердце ненависть, а не плач.
Прямо в висок лучистый
Долго стреляет палач.
«Падай!» – кричат ей. Не падает.
Смотрит им гневно в глаза.
Оружие вынимает
Слепящее, как гроза.
Убийцы пали на землю,
Кровь пылает, как медь.
«К оружию, люди! Вставайте,
Над вами не властна смерть!»
Никто не встает. «О Боже!
Воскреси Ты их, подними!
Пусть не стонут в земле, а громко
Заговорят они»
Никто не встает. Не выбраться
Им из ямы: ослабла плоть
Мертвых будить не желают
Ни Сын, ни Отец Господь.
Может, кто и проснулся,
Да прикинулся мертвецом.
За оружие он не возьмется,
А вернется домой ползком.
В ночи к притихшему лесу
Пречистая вышла вновь.
Оружья немецкого связку
Несла, как охапку дров.

Жид

Зима. Різдво. Село на горах.
У вікнах – свічі й дівтаки.
І сніг, немов блакитний порох,
З ніг струшують колодняки.
Три Пастирі, і тріє Царі,
І Жид, і Смерть, і Сатана...
Та раптом – німці на готарі!
Облава. Крик! І тиш страшна.
Фашист підходить і регоче:
«Театр народний! О, зер гут!
А ти, жидівська потороче,
Іди сюди! Шо робиш тут?»
«Та я – не жид. Я граю Жида.
Це роль моя. Вертеп... Звичай...»
Але палає зненавида
В очах гестапівця: «Тікай!
Тікай!» – кричить. Дитя вже в полі.
Біжить і падає в замет.
А кат сміється і поволі
Виймає з ташки пістолет.
Три пастирі і тріє Царі,
І Сатана, і Херувим,
І Бог, народжений в кошарі, –
Всі – на коліна перед ним:
«О, не стріляйте! Це ж – дитина!
Ми присягнем, це – не єврей!»
А мати вже летить до сина,
Вже тулить хлопця до грудей.
Бере кривавого на руки,
Несе додому навпростець
І шаленіє від розпуки:
«Ні, він не Жид, не Жид, він – мрець...!»
І німця переймає мати,
Й вимолює на всі лади:
«Стріляй же, як почав стріляти!
Він – Жид, і всі ми тут – Жиди!»

Жид

Зима. Сочельник. В окнах – свечи.
Поднявшись бодро на порог,
Колядники в тот сельский вечер
Снег сизый струшивают с ног.
Цари и Пастыри – по трое,
И Жид, и Смерть, и Сатана...
Но вдруг во двор фашисты строим...
Облава. Крик! И – тишина.
Фриц к детям с хохотом подходит:
«Театр народный! О, зер гут!
А ты, жидовское отродье,
Иди сюда! Зачем ты тут?!»
«Но я – не жид, я – в роли Жида...
У нас вертеп... Мы не враги!»
Но немец – грозно: «Ах ты, гнида!
Шнель-шнель! – командует. – Беги!»
Стремглав бежит мальчонка в поле,
Бежит – и падает в сугроб,
А гад смеется, он доволен
И целится ребенку в лоб...
Три Пастуха, Цари – все трое,
И Сатана, и Херувим,
И Бог, рожденный под звездой, –
Все – на колени перед ним:
«О, не стреляйте! Он – ребенок!
Клянемся вам – он не еврей!»
А мать спешит из всех силенок
На помощь сыну поскорей...
Она берет его на руки –
Он весь в крови... Конец! Конец!
И, ошалевшая от муки,
Кричит: «Не жид он, а – мертвец!»
Хватая немца, воеет, плачет,
Моля его на все лады:
«Стреляй, стреляй же, раз уж начал!
Он – Жид! И все мы здесь – Жиды!»

Перед картиною О. Іванова «Явлення Христа народів»

Христос – в далечині, в блакитному тумані,
А тут гуде юрба – пророки й різники;
Тут є й товариш мій, той, на переднім плані
Оголений хлопчак, що вийшов із ріки.
Ми з ним купалися в Дністрі, в зеленім Пруті,
Ми з ним братались – українець і єврей.
Дитячих літ моїх печалі незабуті
Я бачу в глибині його тужних очей.
Мій друг зіщулився, окроплений водою,
Куди він дивиться? У глибину століть...
Бог наближається повільною ходою,
Мій брате, чом же ти не йдеш йому навстрість?
Я знаю, ти пруткий, мов ластівка в польоті,
Злети ж, мій хлопче, й сядь Христові на плече:
Нехай глибинами божественної плоті,
Як вітру лоскоти, сміх щастя потече!
Хай усміхнеться Бог, бо ж муки всі позаду,
Голгофа пройдена, і рани зажили.
І Він з'явився тут, щоб ознаймити правду,
Щоб сонце людськості підняти із золи!
Але товариш мій дрижить, як в лихоманці,
Так наче він один на весь отой базар
Вже знає, що вони загинуть завтра вранці,
Що кров'ю сповниться, як море, Бабин Яр!
А Бог, що йде здаля, яри переступає,
Заслуханий в свого жахного серця щем;
Долоні, цвяхами пробиті, він ховає,
Немов од сорому, під голубим плащем.
Бо що там хрест його, що терня, вбите в скроні,
Що правди й злагоди Господній Заповіт
Супроти газових печей, супроти броні,
Що смертним попелом засипле цілий світ?!

Перед картиной А. Иванова «Явление Христа народу»

Христос – в немой дали, в лазоревом тумане,
А здесь гудит толпа – пророки, резники;
Меж них и мой дружок – вот, на переднем плане,
Тот голый мальчуган, что вышел из реки.
Купались вместе мы в Днестре, в зеленом Пруте,
Мы с ним братались – украинец и еврей,
И отблеск детских лет, трагических по сути,
С печалью вижу в глубине его очей.
Мой друг сощурился, водою окропленный,
Куда же он глядит? – Во глубину веков...
Все ближе Бог к толпе, явленьем пораженной...
Брат, отчего к нему спешить ты не готов?
Проворен ты и смел, как ласточка в полете –
Лети к Христу и сядь на верное плечо:
Пусть во глубине его небесной плоти,
Как ласка ветерка, смех счастья потечет!
Пусть улыбнется Бог – ведь пройдены все муки,
Голгофа – позади, и раны от гвоздей
Все зажили, и Он сейчас протянет руки,
Чтоб пламя истины возжечь в сердцах людей.
Но друг мой весь дрожит, как будто в лихорадке,
И будто он один, на весь людской базар,
Уже осведомлен, что завтра, утром гадким,
Их кровью будет весь заполнен Бабий Яр!
А Бог издалека яры переступает,
Внимая, как немой родится в сердце стон,
Пробитые гвоздем ладони закрывает,
Как будто от стыда, его земной хитон.
Ведь что там крест Его, и что венец терновый,
Что Божьей правды соль, и сила, и Завет
Пред ужасом печей, пред нечистью, готовой
Засыпать пеплом весь живой и ясный свет?!

* * *

*...Куди я втечу
від обличчя Твого?
Псалом 139:7*

Худий був хлопчик, як штакета,
Стояв иасправді в паркані,
В дірявій загорожі гетта,
І гірко посміхавсь мені.

Та усмішка, скорботна, вбога
В моїй душі – як неба хлань,
Як образ немічного Бога,
Як світло передсмертних знань.

Хліб

Дощ звисав із неба, як верета,
Виступала кров з густих боліт;
Підкрадався я вночі до гетта,
Кидав хліб через колючий дріт.
А щоб він летів за темну страмінь,
За баюру, де здіймався смрад,
Я прив'язував до хліба камінь
І метав його, немов снаряд.
Міг я вбити, та не вбив нікого
Тим добром, і, може, допоміг...
Сам же потім хліба кам'яного
Ждав я від рятівників моїх...
Кидали і потрапляли в мене
І здаля кричали: «Одійди!»
На хвилину те добро шалене
Начебто підносило з біди,
Але тут же з ніг воно збивало,

* * *

*«...Куда я убегу
от лица Твоего?»*
Псалом 139:7

Был этот мальчик тощ, как палка,
Стоял тихонько в стороне,
В ограде гетто, и так жалко,
Так горько улыбался мне...

Была улыбка так убога...
Живет в душе уж много лет,
Как образ немощного Бога
И как предсмертных знаний свет.

Хлеб

Дождь все падал, исчезая где-то
В хляби окровавленных болот.
За колючую ограду гетто
Хлеб кидал я ночью у ворот.
А чтобы стремительней и лучше
Он преодолел ночную тьму,
Чтоб не оказался в смрадной луже –
Камень я привязывал к нему.
Мог убить кого-нибудь в минуту
Этот незатейливый снаряд...
Ну, а если он помог кому-то –
Этому я был бы очень рад!
Сам ведь позже каменного хлеба
Ждал я от спасителей своих
На меня он падал, будто с неба, –
Выручал, свободен, крут и лих...
Только иногда и с ног сбивало

Розтовкало кості, рвало зір,
Хлібом золотим каменувало,
Що ставав од крові, мов порфір.
Як лежали ті дари в мазуті,
Доки я підгоював садно,
Камінь не втрачав своєї суті,
Хліб же обертався на багно.
О, добро зі злом навіки скуте,
Бідної душі дрібний окрух,
Чом же ти не можеш обернути
В дух живлючості камінний дух?!
Може, Той, Хто сотворив людину,
Пожадав підступно, щоб вона
З каменю була наполовину,
А наполовину – із багна?..
Ні! За дріт перекидав я сміло
Буханці, що мати напекла.
Хоч із бруком те добро летіло,
Не було в нім ані крихти зла.
І в сльозах вертався я до мами,
А вона казала: «О, не плач,
Камінь той, що полетів з хлібами,
Людям Бог оберне на калач!»

Этим хлебокаменным дождем,
Кровью, как порфиром, окропляло
Добрый хлеб, дробило кости в лом...
Кисли те дары в сплошном мазуте,
Ссадины себе я заживлял.
Камень – камнем пребывал по сути,
Хлеб – обыкновенной грязью стал.
Да, добро со злом слилось навечно –
Дух камней – с живучестью краюх.
Почему не в силах человеческих –
Камень превратить в спасенья дух?
Может, Тот, Кто сотворил Адама,
Возжелал коварно, чтобы он
Состоял бы, поровну, из камня –
И из черной грязи сотворен?..
Нет! Через забор бросал я смело
Буханцы, что мама напекла.
Хоть добро с булыгами летело,
Не таилось в нем ни крохи зла!
Весь в слезах, я возвращался к маме,
А она твердила мне: «Не плачь:
Камень, что отправил ты с хлебами,
Бог тем людям превратит в калач!»

Діти

Містечко Снятин. Німці. Час печалі.
Дружина Черемшини, Семанюк
Наталя, знана всій Галичині,
Бере до себе двох єврейських діток,
Двох малюків, що викралися з гетта.
До церкви з ними ходить і знайомим,
Та родичам, та всім сусідам каже:
«Що ви дивуетесь? Вони мої»
Приходить пан з поліції. О Боже!
Вона його десь бачила! Звичайно,
Це він, відомий в Снятині злодюга,
Що по торговищах і ярмарках
Орудював, підучувався в тюрмах,
Як затуманювати й красти вдень,
Безбатченко, продажний перекинчик,
Що, хоч і виріс в українській хаті,
Себе в поляки записав, а нині
Знов перекинувсь рúсином. Фашисти
Збирають сміття. «Пані Семанюк!
Ваш чоловік помер давно, даруйте,
Що згадую сумну для вас подію;
Він був письменником і, кажуть люди,
Бідоті співчував; я в тому ділі
Штудерному не дуже розуміюсь,
Книжки – пожива добра для мишей,
Людині ж надо хліба, масла й сала,
А вся ота поезія й культура
Лиш баламутить душу. Ви даруйте,
Я чесно й щиро бесідаю з вами,
Так-от, ваш чоловік помер давненько,
А ви недавно двох дітей придбали,
Щось тут не в'яжеться! Скажіть мені
Відкрито й просто: це жидівські діти?!»
Наталя Семанюк, вродлива жінка

Дети

Местечко Снятин. Немцы. Время страха.
Супруга Черемшины*, Семанюк
Наталья, всей Галиции известна,
Еврейских деток двух берет к себе,
Двух малышей (их выкрали из гетто),
И в церковь с ними ходит, объясняя
Знакомым, и соседям, и родным:
Чему дивиться, мол? «Они – мои!»
Приходит полицейский чин. О Боже!
Она уже его встречала где-то...
Да, он известный в Снятине ворюга,
Орудовал на ярмарках, на рынках,
Подучивался в тюрьмах ремеслу,
Как среди дня обманывать и красть...
Пройдоха, безотцовщина, жулье!
Хоть он и вырос в хате украинской,
Себя в поляки записал, а нынче
Опять русином сделался... Фашисты
Сор подбирают! –

«Пани Семанюк!

Ваш муж давно скончался. Извините,
Что я о грустном вам напоминаю.
Он был писателем, и люди говорят,
Что бедноте сочувствовал. В делах
Научных я не дока, и, по мне,
Все книжки – лишь пожива для мышей,
А людям – тем довольно хлеба с салом,

**) Марко Черемшина (псевдоним; настоящее имя и фамилия — Иван Юрьевич Семанюк) [1(13).6.1874, с. Кобаки, ныне Косовского района Ивано-Франковской области, — 25.4.1927, г. Снятин, ныне Ивано-Франковской области], известный украинский писатель, особенно популярный на западе своей страны. (Примечание переводчика).*

(За чорні очі й кучері чорнющі
Її турчанкою в народі звали),
В кімнату кличе хлопчаків єврейських
І каже поліцаєві: «Дивіться!
Невже вони до мене не подібні?
Так, я вдова уже сімнадцять літ,
А що ж тут, пане, дивного? Буває,
Бог милосердний посилає діток
Дівчатам непорочним, а не те що
Вдовиці грішній». – «Пані Семанюк!
Я не такий вже дурень, як здається.
У нас тут Снятин, а не Віфлеєм,
Тут буде дуже важко довести,
Що пан-Біг вас побачив, і вподобав,
І змайстрував цих жидиків каправих,
Що Дух Святий зійшов на ваше лоно,
І ви їх народили десь в ясині,
В якійсь убогій русівській стодолі;
Але гаразд... Пояснення приймаю!
І забираю їх, куди належить,
На хрест, ну, тобто, в гетто, і так далі...» –
«Невже могли б ви отаке вчинити?!
Невже не боїтесь, що кров невинних,
Незайманих дітей впаде на вас,
На весь ваш рід до сотого коліна,
Що вас онуки проклянуть!» – «О пані!
Не лементуйте! Ради Бога, тихше!
А то ще налякаються малята
І плакати почнуть. Мені нестерпні
Дитячі схлипи. Що ви хтіли знати?
Що не боюся я гріха? Це смішно
Від вас, інтелігентної, почути,
Що є на небі наче вища сила,
Караюча десниця й таке інше.
Це все дурне. Я вам скажу по правді,
Що ви, така свідомо українка,

И вся литература да культура –
Лишь баловство души... Уж извините,
Беседую я с вами откровенно;
Так вот, ваш муж давным-давно скончался,
А вы двух новых деток заимели.
Не вяжется тут что-то. Вы признайтесь
Открыто, честно: это – жиденята?!»
Красавица Наталья Семанюк
(Ее за очи черные и кудри
Турчанкою в народе называли)
Тех мальчиков еврейских подзывает
И полицаю говорит: «Смотрите!
Неужто непохожи на меня?
Да! Я вдова уже семнадцать лет,
Но что же пан тут странного увидел?
Случается, Бог посылает деток
Девичам непорочным, а не то что
Вдовице грешной».

– «Пани Семанюк!

Я не такой дурак, каким кажусь вам!
У нас тут Снятин, а не Вифлеем,
Здесь будет очень трудно доказать,
Что вас Господь увидел и избрал
И смастерил вам двух жидков пархатых,
Что Дух Святой сошел на ваше лоно,
И вы их родили в русинской хате
Или в хлеву, в овчарне, в скотских яслях...
Ну ладно, объяснение принимаю!
Но их, куда положено, доставлю:
На крест, ну, то есть, в гетто и так дальше...» –
«Неужто вы б могли так поступить?!
И не боитесь вы, что кровь безвинных,
Безгрешных малышей на вас падет,
На весь ваш род до сотого колена,
Что внуки проклянут вас!»

– «Пани, пани!

Зачем кричите? Ради Бога, тише!

Не пам'ятаєте, в чийй неволі
Ми народилися й зросли. В жидівській!
Як бомки й оводи коня в спікоту,
Народ наш бідний корчмарі обсіли,
Кров смокчуть, а тепер настала хвиля
Звільнитись від мухви та лютих гедзів,
А ви – у крик: «Не руште їх!». – «Мій пане!»
Наталя Семанюк стискає віжки
Свого підхриплого від гніву слова,
Щоб тільки надто вже не розігнатись,
Щоб не сказати: «Геть, паршивий хаме,
З мого дому!» – «Пане поліцаю!
А хто забив того коня в хомут?
Хто оре ним? Хто лупить багогами
Скотину вбогу? Хто наклав їй шори
На очі? Хто, скажіть? Та ж не євреї!
Царі та королі в свої фіакри
Впрягали наш народ, а ви уздріли
На лобі в нього комара і вбити
Збираєтеся мушку з карабіна.
Ви в свій народ стріляєте!.. А втім:
Стріляйте! Ви на те майстри! Скажу вам:
Це діти не жидівські, а мої,
Як берете їх, то й мене беріть!»
Пан поліцай розгублений. Він знає:
Якщо цю жінку німакам продасть,
Його розпнуть гуцули; Черемшина –
То їхній бог. Та й те ще невідомо,
Чи схочуть взяти німці силоміць
Оцих дітей, чи, може, забажають
Суд влаштувати? А нема людини
У всьому Снятині, яка посміє
Посвідчити на зло цій гордій жінці.
«А й справді бачу, діти ці подібні
До вас, шановна пані, та скажіть
(І вибачте, що я таке питаю):

А то перепугаете детей...
Еще заплачут... Я ж не выношу
Ребятчих всхлипов... Что хотите знать?
Боюсь ли я греха? – Смешно, ей-богу,
Такое слышать от интеллигентки:
Что правит сила высшая на небе,
Карающей десницей пригрозите
И прочей дурью... Вам скажу по правде:
Сильней всего и злит, и удивляет
Что вы, сознательная украинка,
Так начисто забыли, в чьей неволе
Мы родились и выросли: в жидовской!
Как оводы коня в июльский день,
Так корчмари наш бедный люд обсели –
Сосали кровь. И вот настал момент
Освободиться нам от тех слепней,
А вы за них горой!»

– «Пан полицай! –

(Наталья как вожжами осадила
Слова, что вдруг от гнева огрубели –
Не хочет дать им слишком разогнаться,
Чтоб не сказать: «Молчи, паршивый хам,
И вон из дома моего!»)

– «Скажите,

А кто того коня захомутал?
Кто в плуг забил? Кто плетью бьет нещадно
Убогую скотину? Кто глаза
Ей шорами закрыл? Ведь не евреи!
Цари да короли в свои фиакры
Впрягали наш народ, а вы узрели
На лбу у этой клячи комара
И целитесь в него из карабина!
Вы в свой народ стреляете... А впрочем,
Стреляйте! Вы на это мастера!
Нет, дети – не жидовские, – мои!
Берете их – берите и меня!»
Пан полицай растерян. Он-то знает,

Де проживає батько? Хто він? Ми
Повинні знати все, щоб при потребі
Огородити вас і ваших діток
Від переслідувань!» Пані Наталя
Перебирає в пам'яті знайомих,
Далеких, навіть підзабутих друзів,
І вибирає одного... Наївна,
Вона гадає, що до Львова швидше
За службу поліційну добереться
І попередить...

Потяг важко йде.
Здається їй, не паровоз, а шкапа
Ірже печально, шарпає вагони,
Біжить – і звалюється раз у раз
Із насипу, і знов оту шкапину
Катують, піднімають і ведуть.
І до вагону знову присиляють,
І кашляє вона, й хрипить жахливо,
І випускає з рота, наче іскри,
Обривки недопаленої крові,
Що тягнуться по вітрі. У вагоні
Сидить Наталя, і молитву шепче,
І просить Господа за цих дітей,
Що з наймичкою залишились вдома,
І за свого товариша Михайла
Посадського, професора латини,
Такого делікатного, крихкого!
Що скаже він, цей книжник, цей листок,
Засушений в Лукрецієвім томі,
На ту халепу, що вона в сум'ятті
Зготовила йому? Летить по сходах,
Летить і плаче нещаслива жінка...
«Наталка, заспокійся, все в порядку!
Вже в мене німець гостював. Оферма
Питається, чи в Снятині бував я,
Чи ти мені знайома і чи маю

Что если фрицам женщину продаст –
Его распнут гуцулы: Черемшина –
Их бог! Да ведь и то не факт,
Что немчура детей отнимет силой, –
Должно быть, суд устроить захотят,
Но в целом Снятине нет человека,
Который бы свидетельствовать стал
Во зло сей гордой женщине...

– «О, пани,

Вы правы, я и в самом деле вижу:
Они на вас похожи, как две капли
Воды... Но вы, прошу, меня простите,
А должен я спросить: где их отец?
И кто он? Знать об этом надо нам,
Чтоб, в случае чего, вас оградить
От всех нападок...»

Госпожа Наталья

Перебирает в памяти знакомых,
Друзей далеких, даже подзабытых,
И выбирает одного... Наивно
Она решает, что во Львов быстрее,
Чем служба полицейская, доедет –
Предупредить...

Как паровоз пыхтит!

Ей кажется: не паровоз, а кляча
Печально ржет, едва влача вагоны,
И вместе с ними валится под насыпь,
И каждый раз несчастную опять
Кнутом охаживая, припрягают
К вагонам этим, и она их тащит,
И кашляет, чудовищно хрипя,
И выпускает изо рта, как искры,
Ошметки, сгустки крови недожденной...
Они ж по ветру тянутся...

В вагоне

Сидит Наталья и молитву шепчет
И просит Господа за тех детей,

Байстрят на світі. Це прогіркле слово
Йому посмакувало. Він моргає:
Мовляв, байстрята – це геройське діло...
Я здогадався і кажу: «Herr Oberst*,
Були гріхи!» Чімхаю по-німецьки,
Немов на лекції відповідаю,
А він радіє та до сліз регоче.
І я сміюся з ним гидотним сміхом
Лицьяльника та шахрая старого;
І він вдоволений іде від мене,
Так, ніби реготанням староміцьким
Я узаконив і його підлоту,
І гріх його...» – «А як ти здогадався?» –
А так, Наталко! В тебе діток двоє,
І в мене двоє. Та мої сидять
Під каменицею, в підвалі темнім,
А ти своїх показуєш сусідам,
До церкви з ними ходиш... То ж бо й є...»

* *Пане полковнику (нім). (Прим. автора).*

Оставленных с работницею дома,
И за того профессора Михайла
Посадского, который там, во Львове,
Латынь преподает... Какой он хрупкий
И деликатный! Что ж он скажет, книжник,
Листок, засушенный в Лукрециевом томе,
В ответ на ту нелепость, что ему
Она в сумятице душевной припасла...
Стремглав взлетает к другу по ступенькам,
И плачет, бедная, а он – навстречу:
«Наталка, успокойся, всё в порядке!
Ко мне сегодня в гости приходил
Немецкий офицер с таким вопросом:
Случалось ли мне в Снятине бывать,
Знакома ли ты мне и не имею ль
Ублюдков в мире... Злое это слово
Пришлось ему по вкусу почему-то,
«Творить ублюдков – удалое дело!» –
Подмигивает мне. Я догадался
И говорю: «Нег oberst*, да, был грех!»,
Напропалую шпарю по-немецки,
Как после лекции студенту на вопрос
Я отвечаю... Он же вдруг хохочет,
Я – вместе с ним, тем смехом волокиты,
Паскудника, лихого женолюба...
И он, довольный, от меня ушел,
Как будто этим хохотом подлейшим
Его паскудство узаконил я!» –
«Но как ты догадался?» – «Ах, Наталка!
Ведь двое деток есть и у меня...
Но эти двое заперты в подвале,
А ты своих соседям показала
И в Божью церковь водишь... Вот и все!»

* *Господин полковник (Прим. автора).*

Цвинтар

Єврейський цвинтар. Кам'яні таблиці,
Зашиті в сивий мох та в лишай,
Так, начебто в мішки-веретяниці
Сховав Єгова письмена свої.
Все заросло терниною та глодом,
Кущами ялівцю та дерези.
Не видно над похованим народом
На каменях ні світла, ні сльози.
Нема потомків! Освенцимські печі
Всіх проковтнули. Цвинтар – сирота.
Там кози об'їдають гечі-печі,
В безодню гробу падає плита.
Нема кому підняти й прочитати,
Де тут лежать кравці, де крамарі,
Лиш хрестяться, немов до місця страти,
До цвинтаря діди й бабки старі.
Вони ще пам'ятають Іцка й Берка,
І Пінкаса, що званий був Цапком,
Який дівчатам роздавав люстерка,
До християнок надився тайком.
Ще пам'ятають Янкеля і Мошка,
Міняйла, що й різницький мав дохід,
Що міг робити все в житті «потрошка»,
Дітей же натворив на двісті літ.
Нема дітей. Попалені й побиті.
Лиш гробовища батьківські живуть,
Причасні в шипшині та в рокиті –
Вони ще суду праведного ждуть.
Підносять руки кам'яні й невтомні,
Чекають, аж догляне їх пророк.
І хто ж це там, як в тій каменоломні,
Формує брили з плиття і кісток?
Хто заїжджає з кайлом на моторі
Посеред ночі в ті гущавники?
Ламає вигаслі, печальні зорі,
Надгробки обертає в хідники?
Не відає душа дрібна і вбога,
Оте каміння крадучи тверде,
Що вимощена цвинтарем дорога
До кладовища тільки доведе.

Погост

Погост еврейский. Каменные плиты
Зашиты в мох седой и в лишай.
Сам Суший будто спрятал для защиты
Здесь от забвенья письма Свои.
Покрыто все сплошным ковром зеленым
Боярышника, терна, дерезы,
Не видно над народом погребенным
Ни лучика на камне, ни слезы.
Потомков – нет! Освенцимские печи
Всех поглотили. Сирота погост
Один под солнцем коротает вечер,
А ночью спит под тихим светом звезд.
И некому прочесть на плитах грязных,
Где тут лежит торговец, где – портной.
Лишь крестятся, как бы у места казни,
Седая бабка да старик больной.
В их памяти – живые Ицко, Берко
И Пинхас-Козлик (так народ прозвал):
Глядел на христианок через дверку
И зеркальца девчонкам раздавал.
Дед с бабкой помнят Янкеля и Мошку –
Резник-меняла добрый был сосед,
Умел все в этой жизни «понемножку»,
Детей же натворил на двести лет!
Но нет детей! Все сожжены, убиты, –
Зато гробницы живы их отцов
И матерей, – шиповник и ракета
Покойников скрывают от врагов.
Взметнулись к небу каменные руки –
Мессию ждут и страшного суда.
Но кто там в темноте и что за звуки?
Кто на моторе движется сюда?
Кто там киркой бьет лихо и сердито
По тем надгробьям в зарослях кустов?
Кто грустные кладбищенские плиты
В дорожный гравий превратить готов?
Он мыслит глупо, скудно и убого,
Не ведая, средь мелочных забот,
Что кладбищем мощеная дорога
Лишь к кладбищу в итоге приведет.

Янкель

«Поїдем, брате, до Варшави», –
Сказав Тарас. І вже єврей
Своє сімейство кучеряве
Лишає на чужих людей,
А сам іде візникувати...
Розпнуть Остапа. Вмре Тарас.
А Янкель що? В свої блавати
Шмигне із бою, наче плаз?
Та ні, нема вже в нього дому,
Спалили люті шляхтичі.
Дитячі кості, як солому,
Вітри розвіяли вночі...
Приїхав бідний балагула
До кунтушів та до кирей.
Негайно старшина почула:
В козацтво проситься єврей.
«Ти що, здурів?!» – «Та ні, панове!
Поїдем просто, не навкруг;
Хіба ми плем'я безголове?
Хіба в жидів немає душ?
Що ми для вас? Шинки, оранди,
П'явки, що кров народу ссуть?
Та пошукайте ви троянди
Без колючок!» – «Кажі, в чим суть!» –
«Є поміж нами бджоли й трутні.
І не питайте, що та як.
І козаки були б могутні,
Якби не зраджував козак...
А ми, нужденні бідачиська,
Онучкарі та бляхарі,
Та візники, чия неблизька
Дорога стелеться в журі,
Кравці, що світять животами
Крізь діри лахманів своїх,

Янкель

«Поедем, брат, с тобой в Варшаву!» –
Сказал Тарас, и вот еврей
Свой шумный выводок кудрявый
Покинул на чужих людей,
А сам в извоз подался дальний...
Погиб Остап. Сожжен Тарас.
А Янкель что? В свой дом печальный
Он с поля боя деру даст?
Нет у него родного дома:
Все злые шляхтичи сожгли,
Детей же косточки соломой
По свету ветры разнесли.
Толчется бедный балагула
Меж кунтушей и меж кирей.
В толпе, как птица, весть мелькнула:
Стать хочет казаком еврей.
«Ты что, сдурел? Таких-то новых
Не надо нам, и не смеди!»
Он им в ответ: «Нет безголовых
Средь нас, и мы – не без души!
Для вас мы пьавки да вампиры,
Сосущие народа кровь,
Но поищите в целом мире:
Растут ли розы без шипов?
Есть пчелы среди нас, есть трутни,
И сладок мед, да горек хрен:
И казакам бывает трудно
Из-за казачьих же измен!
А мы – простые бедолаги,
Чей слышен вам то смех, то плач,
Мы – балагулы, за овраги
Своих гоняющие кляч,
В обносках бедные портные
(Там видно тело из прорех),

Шевці, що босими ногами
Толочать крижаний моріг,
Та різні книжники й маруди,
Що прагнуть з двох зробити три, –
То хоч один козак хай буде
Серед тієї галайстри!» –
«А де твоя рідня?» – Мов рана,
Відкрилась оповідь гірка.
І не за фірмана в Богдана
Став Янкель, а за козака.

Еще сапожники босые –
Толкут зимой и лед, и снег.
А есть и знатоки Талмуда,
И книжной мудрости столпы...
Пусть казаком теперь я буду
Средь разношерстной той толпы!»
«А где ж семья твоя?» Как рана,
Открылась повесть – в горле ком...
И он не фурман у Богдана –
Стал Янкель храбрым козаком.

Мане, текел, фарес *

Над Чорнобилем у небі
Стовп червоний палахтить.
Вістря, мов перо космічне,
Затинається в блакить.

Тим пером спокійно водить
Нерозпізнана рука.
Із землі її не видно
І не видно з літака.

Тільки видно з того дому,
Де місцевий Валтасар
Позбирав гостей сановних
На горілку та узвар.

В руки він бере, як чашу,
Людський череп – отак-о! –
І регоче: «Це отаман!
Звався, каеця, Сірко!

** Мане, текел, фарес – згідно з Біблією (Книга пророка Даниїла 5:25) – напис, що з'явився на стіні палацу вавилонського царя Валтасара під час бенкету, коли цар і його гості пили вино із священного посуду, награвованого батьком Валтасара, Навуходносором, із єврейської святині. За Даниїлом, ці слова означали смерть і падіння імперії Валтасара. (Прим. автора).*

Мене, текел, фарес *

Над Чернобылем до неба
Столб стоит – горит огнем,
Загибается в лазури
Титаническим пером.

Тем пером спокойно водит
Неизвестно чья рука,
Не видна ни с самолета,
Ни с земли она пока.

Но видна она из дома,
Там, где местный Валтасар
Пригласил гостей сановных
На вино и на узвар.

Чей-то череп, словно чашу,
Поднял с хохотом легко:
«Это череп атамана!
Звался, каатца, Сирко!»

**Мене, текел, фарес – согласно Библии (Книга пророка Даниила 5:25 – надпись, появившаяся на стене дворца вавилонского царя Валтасара во время пиришества, когда царь и его гости пили вино из священной посуды, награбленной отцом Валтасара, Навуходоносором, из еврейской святыни. По Даниилу, эти слова означали падение и смерть империи Валтасара. (Прим. автора)
В русских текстах Библии первое слово данного заклатья – не «мане, а «мене». Возможно, украинский автор изменил букву, чтобы это слово не создавало аналогии с украинским местоимением «мене», т.е. в переводе на русский, «меня», (Прим. переводчика).*

Верещать вельможі: «Браво!» –
І кувікають, і п'ють.
Кошового батька чашку
По руках передають.

Втім побачив хтось на небі
Незбагненні письмена:
«Мане, текел, фарес...» «Хлопці,
Що це там? Чи не війна?»

Всі – надвір. Позадирали
П'яні голови: «Ха-ха!
Что за глупая затея?» –
«Що за дика чепуха?»

«Що за мова? Маня, Текля,
Фалос? Господи, прости!
Хто дозволив це блюзнірство
Так високо вознести?»

«В нас язик общепонятной,
А на небесах – жаргон!»
І вернулись на гулянку,
В той-таки владарський схрон.

Йде по хаті нетверезій
Насмішка з неясних слів.
Та стає на дверях Цезій –
Гурт гуляцький побілів.

Цезій із мечем блакитним,
Стронцій з голубим мечем.
Хтось там скочив кроком спритним
До вікна: «Давай втечем!»

Верещат вельможи: «Браво!»,
И куражатся, и пьют.
Череп батьки кошевого
По рукам передают.

Но увидел кто-то: в небе
Загорелись письмена:
«Мене, текел, фарес...» – «Хлопцы!
Это что? Никак, война?»

Все – на улицу! Задрали
Кверху головы: «Ха-ха!
Чья-то глупая затея!»
«Это что за чепуха?»

«По-каковски? – Маня, Текля,
Фаллос? Тьфу, господь прости...
Кто позволил чушь такую
Столь высоко вознести?»

Наш язык – общепонятный,
А на небе, вишь, жаргон!»
И вернулись на гулянку –
В свой господский, барский схрон.

Пьянь, смеясь, на стенку лезет
От неясных слов и дел...
Но в дверях вдруг вырос Цезий!
Сонм от страха побелел...

Цезий встал с мечом булатным,
Стронций – со стальным мечом!
Кто-то – с воплем многократным –
Прыг к окошку: «Удерем!»

Не втечеш! Палають сосни,
Темне полум'я встає.
Вмреш, і згине гангренозне,
Підле царствіє твоє!

Позбивалися докупи,
Мов на ятці барани.
Не лякайтесь! Ви – вже трупи,
Без могили, без труни.

Просто так в дірі бетонній
Стихнете, як та мошка,
Не дізнавшись, що Плутоній
Вас карає за Сірка.

Не удрать... Пылают сосны,
Пламя черное встает...
Сдохнешь в чаде гангренозном
Ты – и царствие твое!

Испугались, жмутся глупо,
Как на бойне гурт овец.
Что дрожать? Уже вы – трупы,
Вам теперь пришел конец.

Просто так в дыре бетонной
Ваша смерть уже близка.
Вам понятно ль, что Плутоний
Вас карает за «Сирка»?

Лазар

Лежав собі Лазар во гробі,
Студений, прогнилий тлін.
І раптом: «Рятуйте! Пробі!» –
З могили виходить він.

Виходить. Сиплеться брашно.
Переїла трупа черва.
Лазар Мойсейович. Страшно.
Ворухнулася голова.

Його воскресив помилково
Дух, що безсмертя дає.
«Встань!» – І подіяло слово,
І настало нове житіє.

Та Лазар не збувся мертвизни,
Що душу звела нанівець.
Не пам'ятає вітчизни,
Ні родини оживий мрець.

Смерть пережерла розум.
Як миша захланна папір,
Перехопила морозом,
Затьмарила кругозір.

Лазарь

В могиле покоится Лазарь –
Смердит, разложился, – но вот
«Ой-ой! Караул!» – он вылезит! –
Пугает честной народ.

Вылезит из гроба, натужась –
Червями не съеден едва...
Лазарь Мойсеевич*. Ужас.
Поворачивается голова.

К жизни его по ошибке
Вернул бессмертия дух:
«Восстань!» – Встрепенулся шибко
Труп, отряхнувшись от мух.

Но в нем не прибавилось жизни –
Смерть душу свела на нет.
Он не помнит родной отчизны,
Ни семьи, ни счастья, ни бед.

Смерть сожрала́ его разум,
Как бумагу сгрызаетмышь.
Он воли лишился разом,
Затуманились чувства и мысль.

**В стихотворении имеется в виду Лазарь
Моисеевич Каганович (1893 – 1991),
долгое время входивший в ближайший
круг соратников И.В.Сталина и вместе с
диктатором ответственный за многие
преступления тоталитарного режима в
СССР. (Прим. переводчика).*

Від Лазаря, як від трупарні,
Судорож віє жахна.
На сонце й висоти безхмарні
Він дивиться, як сатана.

Ненавидить все, що сміється,
Все, що тішиться, що живе,
Все, що прагне живого серця,
Все, що смерті кайдани рве.

Ненавидить людські пориви,
Що будять оспалих зі сну,
Все квітуче і палахтливе,
Все юне він склав би в труну.

Той привід – вампіра подоба –
Не міг собі місця знайти,
Аж взяв імператор Коба
На службу його – в кати.

І тут він без перешкоди
Свою обробляв сіножать.
Закатовані ним народи
В студеній пустелі лежать.

О Ти, воскресающий Духу,
Що з Лазаря саван здер,
З народів здмухни потеруху,
«Встаньте!» – скажи тепер.

Мовчиш? Загубив ти силу?
Охляла Божа рука?
То хоч зажени в могилу
Ненатомного мертвяка!

От Лазаря смрад, как от морга,
Фигура его страшна.
На солнце, на горы гордо
Он взирает, как сатана.

Все ликующее ненавидит, –
Все, что движется и живет,
Все, в чем радость и счастье видит,
Все, что смертные цепи рвет.

Ненавидит людские порывы –
Те, что сонных будят от сна;
Ненавидит сосны да ивы,
Ненавистна ему весна.

В этом призраке – дикость и злоба,
Он не мог состоять ни при чем,
Пока император Коба
Не назначил его палачом.

Тут пришло везенье к уроду –
Содрогнулись и стар, и млад!
Им замученные народы
В ледяной пустыне лежат.

Обратимся к живящему Духу:
«Отвори в грядущее дверь
И народам, попавшим в проруху,
«О, восстаньте!» – крикни теперь...

Что молчишь? Ты утратил силу?
Не видать на тебе лица?
Так хотя бы верни в могилу
Ненасытного мертвеца!»

Валізка

На позадворищах Нью-Йорка
Мене зустріла чорноморка,
Одеська мрійниця. В «раю»
Вона валізками торгує.
Платити хочу. Ні! Дарус:
«Вам безкоштовно віддаю!

Геть забирайте всі валізи,
І цілий світ, що тільки влізе
В коробки й куфри шкіряні,
За те, що ви прийшли, земляче,
Аркадію згадали...» Й плаче,
І вже дає товар мені.

Тут муж її зненацька входить,
Безтямно балухами водить,
До жінки: «Де твій глузд, маро?
З тамтої я почув кімнати,
Що хочеш ти йому віддати
Безплатно все моє добро!»

«Та я лиш так пожартувала!»
Вона вже сльози повтирала
І каже нишком: «Заплати!
І завтра, як не буде скнари,
Прийди, віддам тобі доляри,
І хай його візьмуть чорти!»

Моя ласкава одеситко,
Як ти хитруєш гарно й швидко –
Уклін щедротності й уму!
Але важка твоя валіза.
Так, наче повно в ній заліза, –
Не підніму, не підніму!

Чемоданчик

На дальней улочке Нью-Йорка
Торгует бойко черноморка –
Одессы звездочка. В «раю»
Мне чемоданчик предлагает.
Хочу платить – брать не желает:
«Земляк! Я вам его дарю!

Все забирайте чемоданы.
И эти сумочки отдам вам,
Берите: новые вполне!
За то, что вспомнили те дачи:
Люстдорф, Аркадию...» И плачет,
И весь товар пакует мне.

Но тут внезапно муж подходит
И злыми беньками обводит
Всю лавку: «Бес тебе в ребро!
Я слышал все: чужому дяде
Отдать ты хочешь, блажи ради,
Бесплатно все мое добро?!»

«Ну, что ты? Это просто шутка!» –
Утерла слезы за минутку,
Мне шепчет: «Ладно, заплати...
А завтра тихо, чтоб без свары,
Зайди – отдам тебе доллары...
Не сдохнет, черт его верти!»

Мечтательница из Одессы!
Как бизнес твой хитер и весел!
Поклон отваге и уму!
Но я, за щедрость, чем отдатчик?
И тяжек, тяжек чемоданчик, –
Не подниму! Не подниму!

Суламіф

Ти була слухняна й гола,
Та ще глина, а не плоть;
О моя смаглявочола,
Я тебе з вогню шеола
Сотворив, немов Господь.
Тобто домішав до глею
Полум'я, що з пекла йде;
Втім десницею всією
Я накрив, мов Галілею,
Тіло жизне й молоде;
Перса я накрив, мов гори,
Поміж горами – узвіз;
Через палені простори
Я дійшов до мандрагори,
Ніби в запахущий ліс.
Там у квітку медоносну
Я проник, немов бджола;
Плоть твою вогнену й млосну
Я відчув, як високосну
Зірку на кінці жала.
Суламіф, а може, Ксеня?
Я забув твоє ім'я.
Ти – розпука і натхнення,
Ти – і смерть, і воскресення,
Ти – творителька моя.
Знаю, знаю, ти вдавала
Землю, віддану царю,
Щоб моя душа зухвала

Суламифь

Ты была послушно гола, –
Глина, но еще не плоть.
Вся нежна и смуглочёла, –
И тебя из искр шеола*
Сотворил я, как Господь.
То есть, в глину я засеял
Этот адский жар и дым,
А потом, как Галилею,
Я накрыл десницей всею,
Словно духом молодым.
Перси я накрыл, как горы,
Между них ложбинка есть...
Через жаркие просторы
Я дошел до мандрагоры** –
В ароматный, знойный лес.
Там в цветок я медоносный
Впился жадно, как пчела;
Ты звездою високосной,
Нежной, пламенной и росной,
Для меня теперь была.
Суламифь, но, может, Ксения?
Имя я твое забыл.
Ты – восторг и вдохновенье,
Ты – и смерть, и воскресенье,
Мой животворящий пыл.
Ты всегда растить желала
Виноградники царю,
А душа моя страдала,

Величалась і гадала,
Ніби я тебе творю.
А тим часом тиха й строга
Задля втіхи й похвали
(Як – збагнути це незмога)
Ти бджолу зробила з Бога,
Потім Бога – із бджоли.

* * *

«Визволяю тебе від твого народу...»
Голос Бога,
почутий апостолом Павлом.

А ким ти будеш, скинувши кайдани
Свої мови, пісні і землі?
Чужий народ твоїм для тебе стане,
І житимеш ти в іншій кабалі.

І знову зажадаєш ти свободи,
Знов з тебе шкіра зсунеться твоя.
І з Божої премудрості та згоди
Розтоптаний ти будеш, як змія.

Только дерзостно мечтала,
Будто я тебя творю.
Ты была тиха и строга,
Вся – для ласк и похвалы.
Тайна тайн – твоя дорога:
Сотворять пчелу из Бога,
После – Бога из пчелы!

*Шеол – в иудаизме обиталище мертвых, «тот свет».

**Мандрагора – растение, корням которого с древности приписывают магическую силу. – (Прим. переводчика).

* * *

«Освобождаю тебя от твоего народа...»

Голос Бога,
услышанный апостолом Павлом

Но кем ты завтра станешь, скинув цепи
Родного слова, песни и золы?
Чужой народ к себе тебя прилепит,
И не избежешь новой кабалы.

И снова возжелаешь ты свободы,
И слезет кожа заново твоя,
И с Божьего согласия, в злые годы,
Растоптан ими будешь, как змея!

Жидівка

Школрі дорослих мавпували,
Грالیся в свої й чужі ряди,
І найменшій дівчинці сказали:
«Ти – жидівка. Ти до нас не йди!»

Мовили це просто, незлостиво,
Але в слові все ж почулась їдь.
«Я жидівка? А що це за диво?
Що це значить, хлопці, поясніть?!»

Дітлахи розбіглися дворами,
Щось воно недобре, щось не те.
І дитя питає батька й мами:
«Я – жидівка? Чом ви мовчите?»

Батько одвернувся. Мати плаче.
Відповіді нізвідкіль нема.
Донечко, не побивайсь, одначе,
Підростеш, дізнаєшся сама.

Знатимеш, чому, немов короста,
Страх ятриться на серцях людей,
І чому твій батько, мов Акоста,
Голосно не скаже: «Я – єврей!»

Знатимеш своє ім'я лайливе,
Скорбності своєї ненасить,
Свого люду подвиги і зриви
І прокляття, що над ним висить.

І плачем зайдешся ти так само,
Як громами обізветься тиш,
Як тобі дитина скаже: «Мамо!
Я – жидівка? Чом же ти мовчиш?»

Жидовка

Ребятишки взрослым подражали:
Разделялись на «своих – чужих»,
А малышке девочке сказали:
«Ты – жидовка! Не берем таких!»

Говорили, вроде бы, беззлобно,
Только едкость в слове том звучит,
И она их объяснить подробно
Попросила: «Что такое “жид”?»

Разбегалась детвора дворами:
Не ответив, были таковы!
Девочка, конечно, к папе-маме:
«Я – жидовка? Что молчите вы?»

Папа отвернулся, мама плачет...
Боль глуха, а истина нема.
Доченька, пока трудна задача,
Подрастешь – узнаешь все сама.

Будешь знать, что это за короста,
И какая злость в сердцах людей,
Почему отец твой, как Акоста,
С гордостью не скажет: «Я – еврей!»

Ты узнаешь, как горька отравы,
Как тавро позора – слово «жид»,
Своего народа честь и славу –
И проклятье, что над ним висит.

Ты поймешь, какая это драма,
Как громами отзовется тишь,
Когда дочка спросит: «Мама! Мама!
Я – жидовка? Что же ты молчишь?»

* * *

*«...Коли я молюся чужою мовою,
то молитесь дух мій,
а мій розум без плоду».*

Перше послання апостола Павла
до коринтян 14 : 14

Народе мій, дитина ясночола,
Живи й орудуй мовами всіма,
Бо кожна мова – твого духу школа,
Твоєї правди золота сурма.

Вклякни перед зорею світовою,
Що пламеніє, наче сонця креш.
Та не молися мовою чужою,
Бо, на колінах стоячи, умреш.

* * *

*«Если я молюсь на <чужом> языке,
то дух мой молится,
но разум мой бесплоден»*

Первое послание апостола Павла
к коринфянам 14:14.

О, мой народ, ребенок ясноглазый,
Владей любым наречием земли:
Ищи свой дух и школу в чуждых фразах
И чутко правде золотой внимли.

Благоговей под мира небесами,
Отвергни сердцем клевету и ложь, –
Но не молись чужими словесами:
Так, на коленях стоя, и умрешь.

Прощання

В твоїй душі, спечалена єврейко,
Стоїть ще Україна золота,
Щебече подніпровський соловейко,
Біліє гречки росяна фата.

Ти чуєш в горлі гостру ностальгію,
Дніпру ще й не сказавши: «Прощавай!»
Ти плачеш? Плач! Спитати не посмію,
Навіщо покидаєш рідний край.

Для мене ти – не зрадниця, а мати,
Що знає зобов'язання своє:
Не тільки подих, але й мову дати
Народові, що з мови постає,

Народові, народженій дитині,
Що світ приймає від батьків своїх
І рідну мову не ховає в скрині
Чи десь в душі, як первородний гріх,

А розмовляє, не питає згоди
На пісню, що від матері взяла,
Стає народом і зове народи
На учту дружби до свого стола.

Вітчизна – хліб, але ж вона – і слово!
І я тобі в провину не кладу,
Що прагнеш ти співати барвінково
Десь там, у Гетсиманському саду.

Я знаю, твоя туга нещадима,
Але ти йдеш через моря й мости
На сиві пагорби Єрусалима,
Щоб піснею своєю зацвісти.

Прощанье

В душе твоей, печальная еврейка,
Еще жива Украина, как мечта.
Щебечет в ней днепровский «соловейко»,
Видна гречихи белая фата.

Тебе сжимает горло ностальгия,
Хотя Днепру не сказано «Прощай!».
Ты плачешь? Плачь! Но не созрел внутри я
Спросить, зачем родной бросаешь край.

Ты – мать, а не изменница, я знаю,
Ты хочешь дать народу своему
Не только речь, но и дыханье мая,
И это ясно трезвому уму.

Народ – младенец, только что рожденный:
Принять родной язык – его успех..
Не спрятать речь родную в ящик сонный
Иль в душу, словно первородный грех.

На языке родном без разрешенья
Чужих людей заговорит народ,
И матери родимой песнопенье
Весь мир на чашу дружбы созовет.

Отчизна – хлеб, но ведь она – и слово,
И не поставлю я тебе в вину
Того, что петь ты хочешь васильково
В том Гефсиманском памятном саду.

Душа печали неисповедима,
Но ты за реки, горы и мосты
Идешь к вершинам Иерусалима, –
Неся туда и песни, и цветы.

Щаслива будь, та знай, що я – в скорботі,
На мене впала горя твого тінь.
Ти – України донька, плоть від плоті,
Твоїх тут предків – двадцять поколінь.

Призначено було й тобі з синами
Тут споживати сонце досхочу,
Та порізли нас і поміж нами
Поклали мур зневаги і плачу.

Поклали мур базальтовий, нівроку,
Вже мерехтить на ньому сльозна сіль;
Та я скажу і Богові, й пророку:
«Не там, а тут Твій рідний Ізраїль.

Ні, я не буду плакати. Я родом
З тих, хто лупають скелю кам'яну;
З моїм народом і Твоїм народом
Я буду руйнувати ту стіну».

*Дмитро Павличко – Твори в 10 т., – К., Основи, 2010
Том 2, стор. 18 – 36*

Так будь же счастлива, твой путь нетленен,
Но грусти я не в силах превозмочь:
Здесь твоих предков – двадцать поколений,
Ты, плоть от плоти, Украины дочь!

И ты, и ты должна бы с сыновьями
Нести труды и пожинать плоды,
Когда бы не воздвигли между нами
Стену пренебреженья и вражды.

На той стене базальтовой до срока
Застыла соль слезинки вековой,
Но я скажу и Богу, и пророку:
«Не там, а здесь Израиль Твой родной!

Нет, я не буду плакать, я ведь родом
Из тех, кто скалы рушит*... Я вздохну –
И со своим, да и и с Твоим народом
Разрушу эту подлую стену».

**В оригинале «З тих, хто лупають скелю кам'яну» – намек на революционное стихотворение Ивана Франко «Каменярі» – на строки «Лупайте цю скалу! Нехай ні жар ні холод не спинять вас... бо вам призначено скалу оцю розбити!»» (Прим. переводчика).*

III. Вірші з Єрусалима

(1993)

У Гетсиманському саду

Ця срібнолиста деревина
У Гетсиманському саду
За Бога старша! Як дитина,
Передчуваючи біду,
Молився Він під нею ревно
Перед арештом в скорбну ніч,
І чуло це маслинне древно
Гарячу та благальну річ:
«О Батьку Мій! Я знаю Вашу
Несхитну волю, мудру твердь,
Але, якщо можливо, чашу,
Вготовану Мені на смерть,
Відсуньте, одведіть од Мене!»
Але мовчали небеса,
І вкрила дерево зелене
Сльоза, як срібляна яса.
І в стовбурі з'явилися діри,
Немовби од мечів сліди...
А вже надходили жовніри,
І хтось кричав: «Він тут! Сюди!»
Апостолів юрба ляклива
Розбіглась. Він – один, як перст.
І гірко плакала олива
За Сином, що пішов на хрест.

III. Стихи из Иерусалима

(1993)

В Гефсиманском саду

Серебролистым этим древом
Гордится Гефсиманский сад –
Таким непредставимо древним,
Что Бога старше востократ!
Беду почуяв, торопливо
Молился Он, и Божью речь
В молчаньи слушала олива,
Его не в силах уберечь:
«Отец небесный! Знаю Вашу
Решимость, но, любовь храня,
Коли возможно, злую чашу
Вы отведите от меня!»
И Он, коленопреклоненный,
Ждал, но молчали небеса,
Слеза на дереве зеленом
Засеребрилась, как роса.
В стволе отверстия возникли,
Как от мечей ... Идут, идут
Солдаты... Кто-то зычно крикнул:
«Скорей сюда! Он тут! Он тут!»
Толпа апостолов пугливо
Исчезла. Он один, как перст.
И горько плакала олива
О Сыне, что пошел на крест.

Via dolorosa*

Це остання Твоя дорога,
Де обличчям Ти падав на брук,
Ще не маючи сили Бога,
Тільки – хрест для надлюдських мук.
Ти, вмливаючи, йшов на Голготу,
Щоб наш рід од печалі спасти,
Але світ не змінився ні на йоту,
Повен люті й злобивої мсти.
Б'ють, як дзвони, тисячоліття,
Йдеш, невидимий для юрби.
Що позаду? Скорботне сміття.
Що попереду? Німі раби.
На вершині – кати й жовніри,
А долиною, де не глянь,
Продають гендлярі сувеніри,
Злотом злиті з твоїх страждань.
На вершині – тривожний гамір,
А долиною, де не ступи,
Чути дим із газових камер,
Видно тюрем страшні струпи.
На вершині – примара смерті,
А долиною виє звір,
І живцем у могилах заперті,
І обсотаний дротом Сибір!
Опускай же додолу очі,
Не дивися назад, ні вперед.
Тільки згадуй долоні отчі,
Рідну матір і Назарет.
І до ката підходь з любов'ю –
Хай на всі океани й світи
Упаде із твоєю кров'ю
Крапля світла і доброти.

**Via dolorosa (італ.) – дорога болю. Так називається «вулиця» в Старому Єрусалимі, по якій пройшов на Голготу Христос. (Прим. автора).*

Via dolorosa*

Ты ступал последней дорогой.
Крест неся для вселенских мук,
Ты Себя не чувствовал Богом,
Завершая земной Свой круг.
На Голгофу Ты шел, спотыкаясь,
Чтобы род наш очиститься смог.
Только мир, не печалясь, не каясь,
Так же злобен, люот и жесток.
Бьют, как колокол, тысячелетья.
Невидимкою для толпы
Ты шагаешь, а сзади – плети,
Впереди – немые рабы...
Наверху – палачи и солдаты,
А внизу – куда только глянь,
Торгаши, умом тароваты,
С твоих мук собирают дань..
Наверху им все что-то мнится,
А внизу – куда ни ступи,
Камер газовых дым клубится,
Всюду тюрьмы и вой толпы.
Наверху – смерти призрак грозный,
А внизу во всю мощь и ширь
Рыщет зверь по тропе морозной,
Вся в колючке лежит Сибирь.
Опусти же Ты долу очи,
Кротко мужеству на заре,
Помни ласку ладоней Отчих,
Мать родную и Назарет.
Подходи к палачу с любовью:
И на мир, как задумал Ты,
Да прольется с Твоею кровью,
Капля света и доброты.

**Via dolorosa (итал.) – дорога боли. Так называется «улица» в Старом Иерусалиме, по которой прошел на Голгофу Иисус Христос. (Прим. автора).*

Він – тут

В небеснім тлі Єрусалима,
Між кипарисами вночі
З'явилась постать ледве зрима,
Сяйниста, як сльоза свічі.
«Це Ти?» – і я назвав імення
Того, Хто йшов мені навстріч.
Напередодні Воскресення
Він був таким – в ту давню ніч.
Невже на небо не вознісся,
Як це написано? Невже
Він плоті людської залізся
Тверде, боляще і чуже
Несе через віки та скрути,
Ждучи посильного з небес,
Що мав за Ним в ту ніч прийти,
Коли із гробу Він воскрес?
І я зрадів! Він тут, між нами,
На цьому падолі, де й я,
Де мученицькими хрестами
Накрилась вся земля моя.

Он – здесь

На небе Иерусалима
Меж кипарисами, в ночи,
Зажглась фигура, еле зрима,
Сияя, как слеза свечи.
«Ты ль это?» – я спросил в смятеньи
Того, Кто шел навстречу мне.
Как в ночь кануна Воскресенья,
Он был таким же в тишине.
Он не вознесся? И в железной,
Во человеческой плоти –
Чужой, страдающей, болезной –
Он продолжает к нам идти
Через века и все границы?
Он ждет посыльного с небес,
Что должен был за Ним явиться,
Когда из гроба Он воскрес?
О радость! Да, Он здесь, меж нами.
В долине слёз, где вы и я,
Где, муки претерпев, крестами
Покрылась вся земля моя.

Праведниця

В містечку фашисти. Облави.
Зганяють євреїв до лісу,
Вітер наповнює житла
Липучим запахом крові.
Пошепки на порозі
Мати говорить із сином.
Очима вони розмовляють
Більше, аніж словами.
Син крижаніє від жаху:
Мати єврейську родину
Потай сховала в пивниці,
А згоди його й не питала.
«Ви знаєте, мамо?» – «Знаю». –
«Німці вбивають!» – «Знаю». –
«За переховок!» – «Знаю». –
«Розстріл на місці!» – «Знаю». –
А під підлогою в мряві
Припадають до каменя вуха,
Долоні, лікті, зіниці
В склепіння вростають, мов гони
Покільченої картоплі.
Чує єврейська родина,
Як синові каже мати:
«Щоб не було підозріння,
До німців підеш на службу!»
А син їй відповідає:
«Вже краще замкніть мене, мамо,
З євреями в тій пивниці,
Ніж мав би я йти служити
Катам та гнобителям нашим!»
Та все ж він пішов, щоб не бути
В тій хаті, де з мертвої тиші
Хлипання чути ночами
І видно крізь піл в темнотах

Праведница

В местечке фашисты. Облавы.
В лес сгоняют евреев.
Дома́ наполняет ветер
Липким запахом крови.
Шепотом на пороге
Мать беседует с сыном.
Они говорят глазами
Более, чем словами.
Сын в ужасе леденеет:
Спрятала мать в подвале
Семью еврейских соседей,
А его не спросила.
«Вы знаете, мама?» – «Знаю», –
«Немцы стреляют!» – «Знаю». –
«За помощь евреям!» – «Знаю». –
«Убивают на месте!» – «Знаю».
А там, под полом, во мраке
Приникли к камню ушами,
Ладонями и локтями,
Врастают в своды подвала,
Словно ростки картошки...
Семейство еврейское слышит,
Как сына мать наставляет:
«Чтоб не было подозрений,
Устройся к немцам на службу!»
И матери сын отвечает:
«Уж лучше, мама, закройте
Меня с евреями вместе,
Чем посылать на службу
К палачам, гнобителям нашим!»
Но все же пошел он, чтобы
Не быть в той хате, где в мертвой
Ночной тишине услышишь
Всхлипыванья и видишь

Криваві єврейські очі.
Та все ж він пішов... Не знають
В печальнім Єрусалимі
Достойники з Яд ва-Шема,
Що праведницю вітають,
Вітають і величають,
На честь її древо саджають:
Чого вона гірко плаче,
Закривши обличчя руками?
Та знає єврейська родина,
Пройшовши могильну содому:
Оплакує мати сина,
Який повернувся додому.
Прийшов у німецькім мундирі,
Обернувшись на службі в тління,
І пустив собі кулю в голову,
Щоб не було підозріння.

Сквозь пол в темноте подвальной
Кровавые очи евреев.
Да, все же пошел он... Не знают
В печальном Иерусалиме
Подвижники Яд ва-Шема,
Праведницу поздравляя,
Поздравляя и прославляя,
Высадив в честь ее древо,
Отчего она горько плачет,
Закрывая лицо руками.
Но, страшную помня судьбину,
Семья еврейская знает:
Мать горько плачет о сыне,
Который в немецком мундире
Вернулся, мертвого тленней,
И пустил себе пулю в голову,
Чтобы не было подозрений.

До євреїв

Євреї! Вічна віра з вами,
І міць Ізраїлю зросла,
Хоч ваша кров текла ровами,
Горіла в печах, як смола.
Створила вас безсмертна книга,
Де з Богом ви взяли союз,
І на крилах архистратига
Писались твори ваших муз.
І тяжко вас карав Єгова
За гордощі та ненасить –
Жагу до золота й до слова,
Що в небі зорями горить.
В епоху темну і криваву,
Коли, здавалось, зрадив Бог,
Ви здвигнули свою державу,
Давидів сонячний чертог.
Побитий підло сатаною,
Зриваючи із серця грузь,
Я перед вашою Стіною
Стою й за свій народ молюсь.

К евреям

Евреи! Вера вечно с вами.
Израиль крепок, как скала,
Хоть ваша кровь текла ручьями,
В печах горела, как смола.
Сотворены бессмертной книгой,
Вступили с Богом вы в союз,
И на крыле архистратига
Писались песни ваших муз.
Карал вас тяжко Иегова
За грех гордыни, жадность, лень,
За жажду к золоту и слову,
Рождяющему новый день.
В эпоху злую мглы кровавой,
Когда, казалось, предал Бог,
Воздвигли вы свою державу,
Давида солнечный чертог.
Избитый подлым сатаною,
Из сердца вырвав груз забот,
Я перед вашею Стеною
Молюсь за собственный народ.

Хліб

О Ізраїлю! Чим ти живеш?
Де твоя ораниця?
Навкруги кам'яна безбереж
І земля, наче криця.

І не падає манна згори,
Бо немає пророка.
Хоч бери та пустелю ори,
Де пісок та опока.

Але родить Мойсеєва ринь
І хлібини, і дині,
І клекоче пшенична яринь
При Йорданській долині.

І сміється, немов водоспад,
Розкидаючи бризки,
Непорочно-сяйний виноград,
Як дитина з колиски.

І приходить до мене у сни
Запитання суворе,
Гостре, наче зубок борони,
І, як блискавка, скоре:

Чорноземна моя стороно,
Мозоляста долоне,
Де твоє океанне зерно,
Наче злото червоне?

Ти бідніша за камінь глухий
На шляху бедуїна,
Бо державний твій дух ледь живий,
І під серцем – руїна.

Хлеб

О Израиль, каков твой удел?
Где, скажи, твоя пашня?
Всюду каменный, злой беспредел,
Сушь такая, что страшно.

И не сыплется манна с высот,
И пророка нет ныне,
Хоть паши этот гиблый песок
В каменистой пустыне

Но родит каменистая степь
И арбузы, и дыни,
И пшеничный волнуется хлеб
В Иорданской долине.

И сиянью небесному рад,
Раздавая улыбки,
Непорочно-золотой виноград –
Как ребеночек в зыбке.

А ко мне в мои вещи сны
Входят жёстко, как проза,
Остро, словно зубцы бороны,
Два суровых вопроса:

Разве, сын черноземной страны,
Свет над ней не лучится?
Где богатства твоей стороны –
Океаны пшеницы?

Стала скудной, как камень глухой
На пути бедуина.
Ведь державный твой дух – чуть живой,
Сердце – словно руина.

Та сьогодні ти вже не раба,
Не московська служниця,
Твоя скиба – не жаль і тужба,
Не підстрелена птиця.

Будь щаслива і вільна стокрот,
Розігни свою спину –
Обертає державний народ
Навіть камінь в хлібину!

Монолог Алтуняна

Я, Алтунян, від роду вірменин,
Але подібний зовні до єврея.
Що ж, кожен з нас – із суміші кровин,
Людина – це не плоть, а дух, ідея.

Моя ж ідея – правда. Я сидів
В радянських тюрмах, мучився в Гулазі
Не за вірменів і не за жидів
(Пробач мені це слово, ашкеназі).

Страждав я за людину. Звісна річ,
Мені боліла українська мова,
Потоптана і бита зусібіч...
І став я в захисті святого слова.

І українство я відчув своє,
Як спрагу підневільного народу,
Як совість, що заснути не дає
І не змовкає, владі навдогону

Ты сегодня уже не раба,
Твой удел не бесплоден.
Изменилась прислуги судьба,
И народ стал свободен.

Разогнешь свою спину, и вот –
Дар земля возвращает:
Лишь державный и вольный народ
Камень в хлеб превращает!

Монолог Алтуняна*)

Я, Алтунян, – рождением армянин,
Но обликом похож я на еврея.
Что ж, наций много – человек один,
И в нем важна не плоть, а дух, идея.,

Моя идея – правда. Я готов
Был мучиться в тюрьме, в аду Гулага
Не за армян и – нет, не за жидов
(Прости за кличку, ашкеназ-бедняга!)

Страдал за человека. А еще
Болел душой за *українську мову*,
Растоптанную, битую не в счет, –
Я стал защитником святого слова.

Я украинство ощутил свое
Как жажду подневольного народа,
Как совесть, что покоя не дает,
Как зов сопротивления и свободы.

А звідкіля та правда? На зорі
Мого життя зігралась прикра сцена.
«Ти жид!» – сказали друзі-школярі,
І опекла мене сльоза шалена.

До матері. А мати каже: «Ні,
Ти – вірменин!» О ньенько рідна, краще
Було б неправду мовити мені,
Ніж поселити співчуття боляще

В дитяче серце! Я в скорботі жив,
Та жить було ще важче іудею.
Тавро єврея гордо я носив,
Та ще й пишався схожістю своєю.

Не ждав я плати за мої труди,
Вкладаючись на нари прохололі.
«О, Господи, – молився я, – пожди,
Не відбирай мені життя в неволі.

А як мене зламає цей режим
І покладе навек в мерзлотній глині,
Яви мені хоч в сні Єрусалим, –
Нерідній, але все ж Твоїй дитині».

І ось це місто у моїх очах
Біліє, як незаймані замети,
Де вітер був і в в тишині прочах,
Де я свого життя питаю: «Де ти?»

Как это получилось? – Был я мал,
Когда такая сценка разыгралась:
«Ты – жид!» – какой-то из дружков сказал.
Мне только лишь заплакать оставалось...

Я – к матери. Она сказала: «Нет!
Ты – армянин!» – Ах, матушка, уж лучше
Неправдой оказался б твой ответ:
Сочувствие мне опалило душу!

Мне в сердце детское вонзилась боль
За то, что иудею жить труднее,
Чем всем другим... Я стал вживаться в роль –
Я стал гордиться внешностью еврея!

Я платы за труды свои не ждал
На стылых нарах сердцем, полным боли, –
О Господи! – тогда я так сказал, –
Не дай мне умереть в чужой неволе!

А коль меня ломает их режим,
И в мерзлую навек уложит глину, –
Во сне яви мне Иерусалим –
Все ж Твоему, хоть не родному, сыну!

Но наяву я вижу град святой –
Белеет, как шатры, и полон света,
Там ветер дул и стих передо мной...
Там жизнь свою я спрашиваю: «Где ты?»

**) Генрих Ованесович Алтунян (24 ноября 1933 — 30 июня 2005) — народный депутат Украины 1-го созыва, диссидент и политзаключенный советских времен. (Википедия).*

IV. Вірші поза складу попередніх циклів

Єгошуа

Вертаймося на Ніл, під прапори й герби
Єгипетські! Назад – в обійми фараона!
Вогонь непослуху, мов гадина червона.
Сидить між дюнами. У рабство пруть раби.

А де ж Мойсей, скажіть? Можливо, у торби
Збирає камінців дорогоцінні грона
Чи антикварного він хоче махаона
Піймати й бігає поміж сипкі горби?

А я – Єгошуа. Пастух. Мені вже сниться
Зелений Ханаан. Я кличу вожая:
Озвися, говори, світись, як блискавиця,

А ні, то пожере тебе в пісках змія,
Чи зрадники заб'ють, і зогниє твоя –
Тобі дарована Всевишнім патериця.

12.VII.2006, Київ

Д.Павличко, Поезії. Київ, вид-во Соломії

Павличко «Основи», 2009, стор. 656.

IV. Стихи вне предыдущих циклов

Йегошуа*

Вернемся же на Нил, под флаги и гербы
Египетские, – вновь в объятия фараона!
Непослушанья дух, магнит чужого трона
Влечет нас в прежнее. И в рабство прут рабы.

А где же Моисей? Быть может, от судьбы
Ждет драгоценностей святого перезвона,
Иль антикварного он хочет махаона
Поймать, и бегаёт за ним через горбы?

Я – Йегошуа. Я – пастух. Мне часто снится
Зеленый Ханаан. Зову я жоака:
Откликнись! Говори! И вспыхни, как зарница!

А нет – змея сожрет тебя в пыли песка
Или убьет тебя предателя рука,
А богоданный жезл сгниет – не возродится.

12.VII.2006, Киев.

(Из книжки «Аутодафе»)

** В Украине и России это (до сих пор бытующее в ивритском именовании) имя произносят с ударением на О, что не соответствует принятому в иврите. В переводе сохранено ивритское ударение (на У). На русский язык это имя переводится как Иисус, на украинский – Исус. В стихотворении речь об Иисусе Навине – Йегошуа бин-Нун. В Новом завете – об Иисусе Христе. – Прим. переводчика.*

Мойсей Фішбейн

У Чернівцях вродився хлопчик Мойше
Тоді, як розпинали там Христа.
І виріс він, заціпивши уста
Від болю, загнаного в тіло Боже.

(Він жид, а для арійців це – негоже).
Та він поет з Господнього перста,
І двох народів мука й пієта
В його натхнення поміститись може.

Благословенні будьте, Чернівці,
І ти, мій Києве, і ти, Сіоне,
Що ви в його заплетені вінці.

Та на сумні не збийтесь обертони,
Бо все, що має втонути, потоне,
Мойсей же йде, як вітер по ріці.

4.XII.2006.

*Д.Павличко. Поезії. Київ, вид-во Соломії
Павличко «Основи», 2009 р., с. 657*

Моисей Фишбейн*

Родился в Черновцах мальчонка Мойше
В те дни, как распинали там Христа.
И вырос он большой, сцепив уста
От мук, что раздирали тело Божье.

Он – жид, а для арийцев так негоже!
Но он – поэт от Божьего перста,
И двух народов боль и пиета
В его таланте совместиться может.

Благословенны будьте, Черновцы,
И вы, дух Киева и дух Сиона,
За то, что вплетены в его венцы.

На грустные не сбейтесь обертоны:
Все, что тонуть обязано, пусть тонет, –
Моисей пройдет, как ветер, во все концы!

*Моисей Фишбейн (р.1946) – украинский поэт и переводчик еврейского происхождения. Прим. переводчика.

Червоне море

(Із циклу «Українці у Венеції»)

Мойсей простягнув руку.
Море розступилося, як юрба.
Вкрите кораловими рифами дно
відкрилося,
заграло під сонцем яскравими кольорами.

Мойсей пішов босоніж
Гостряки коралів пробивали йому стопи.
Кров його зливалася з водою,
яка стояла обабіч сторчма.

Це були живі червоні скелі,
що хиталися од вітру, але не падали.

Ізраеліти йшли позаду,
голосно реготали зі свого вождя,
бо всі вони були взуті в сандалі.

На протилежному березі Мойсей сказав:
– Ви сміялися, бо не знаєте, що моя кров
стримувала водяні скелі, щоб вони не
впали на вас!

– А чому ти не сказав нам
іти босоніж за тобою?

– А тому не сказав, бо хотів
зробити вас щасливішими за мене.
Свідком моїм хай буде Червоне море –
мені вдалося вас перевести по його днищі,
але не вдалося вчинити з вас
розумних і добрих людей!

7.XII.2002

Дмитро Павличко. Твори. Том 3. Стор. 67

Красное море

(Из цикла «Украинцы в Венеции»)

Моисей простер свою руку.
Море расступилось, как толпа.
Покрытое коралловыми рифами дно
обнажилось,
заиграло на солнце яркими красками.

Моисей пошел босиком.
Острия кораллов пробивали ему стопы.
Кровь его сливалась с водой,
стоявшей по обе стороны торчком.

Это были живые красные скалы,
они шатались от ветра, но не падали.

Израэлиты шли позади,
Громко хохоча над своим вождем,
Ведь все они были обуты в сандалии.

На противоположном берегу Моисей сказал:
– Вы смеялись, не зная, что моя кровь
Удерживала водяные скалы, чтобы они не
упали на вас!

– Но почему ты не сказал нам
идти за тобой босиком?

– А потому не сказал, что хотел
Сделать вас счастливее, чем я.
Пусть свидетелем моим будет Красное море –
мне удалось перевести вас по его дну,
но не удалось сделать из вас
умных и добрых людей!

7.XII.2002

V. Твори поза темою цієї збірки

* * *

Ти зрікся мови рідної. Тобі
Твоя земля родити перестане,
Зелена гілка в лузі на вербі
Від доторку твого зів'яне.

Ти зрікся мови рідної. Заріс
Твій шлях і зник у безімненім зіллі...
Не маєш ти на похороні сліз,
Не маєш пісні на весіллі!

Ти зрікся мови рідної. Твій дух
На милицях жадає танцювати.
Від ласк твоїх закаменіє друг
І посивіє рідна мати.

Ти зрікся мови рідної. Віки
Ти йтимеш темний, як сльота осіння.
Від погляду твого серця й зірки
Обернуться в сліпе каміння.

Ти зрікся мови рідної. Ганьба
Тебе зустріне на шляху вузькому...
Впаде на тебе, наче сніг, журба –
Її не понесеш нікому!

Ти зрікся мови рідної. Нема
Тепер у тебе роду, ні народу.
Чужинця шани ждатимеш дарма –
В твій слід він кине сміх-погорду!

Ти зрікся мови рідної...

*Діялоги/Диалоги. Квартальник. № 21, 1992,
Єрусалим*

V. Произведения вне тематики данного сборника

* * *

Отверг ты речь родную. И тебе
Родить земля родная перестанет,
Живая ветка на лесной тропе,
Лишь прикоснешься к ней, завянет.

Отверг ты речь родную. И зарос
Твой путь, исчезнув в безымянном зелье...
Не будет у тебя для тризны слез,
Ни песни в свадебном веселье.

Отверг ты речь родную. И твой дух
На костылях не спляшет – не сумеет.
От ласк твоих окаменеет друг
И мать родная поседеет.

Отверг ты речь родную.. До конца
Ты обречен на осень и на слякоть.
Тебе вослед и звезды, и сердца,
И даже камни станут плакать!

Отверг ты речь родную... И позор
Тебе заступит путь на узкой стежке,
Печаль, как снег, тебе залепит взор –
Ее не бросишь на дорожке...

Отверг ты речь родную.. И теперь,
От чужака похвал не жди – не мешкай:
Он в спину наградит тебя – поверь –
Одной презрительной насмешкой!

Отверг ты речь родную...

Два кольори

Коли малим збирався навесні
Йти у путь незнаними шляхами
Сорочку мати вишила мені
Червоними і чорними,
Червоними і чорними нитками.

ПРИСПІВ:

Два кольори мої, два кольори,
Оба на полотні, в душі моїй оба...
Два кольори мої, два кольори,
Червоне – то любов, а чорне – то
журба.

Мене водило в безвісти життя,
Та я вертався на свої пороги,
Переплелись, як мамине шиття,
Щасливії, сумні мої,
Щасливі і сумні мої дороги.

(ПРИСПІВ)

Мені війнула в очі сивина,
Та я нічого не везу додому,
Лиш згорточок старого полотна,
І вишите моє життя,
І вишите моє життя на ньому.

(ПРИСПІВ).

Два цвета

В те ранние, весенние года
Я выбирал свой путь под небесами.
Сорочку мать мне вышила тогда
Червонными и черными,
Червонными и черными стежками.

ПРИПЕВ:

Два цвета вы мои! Мои цвета!
На ткани и в душе вас разделю едва ль...
Два цвета вы мои! Мои цвета!
Червонный, как любовь,
А черный, как печаль.

Меня мотала жизни маета,
Но возвращала к моему порогу.
Переплелись, как те мои цвета,
Счастливые и грустные,
Счастливые и грустные дороги.

(ПРИПЕВ)

Виски мои покрыла седина,
Но ничего не нажил я, поверьте,
Храню я только сверток полотна,
Там вышита вся жизнь моя,
Там вышита вся жизнь моя, до смерти.

(ПРИПЕВ).

Зміст

Від перекладача	6
I. Біблійні сонети	12
1. «Усе, що Бог створив...»	12
2. «Старий був Авраам...»	14
3. «Як Бог порахував...»	16
4. «Бог Якова любив...»	18
5 «Давид злічив народ...»	20
6. «Плач, Єреміє, плач...»	22
7. «Я непритомнію...»	24
8. «Глибокі і страшні...»	26
9. «Не зникнуть підляки...»	28
10. «Стражденний мій...»	30
11. « Взялись будівники...»	32
12. «Ми – вибраний народ»	34
II. Єврейські мелодії	36
Мойсей	36
«Сказав Господь...»	40
Давид і Голіаф	40
До школи	42
Марія	46
Жид*	48
Перед картиною О. Іванова	
«Явлення Христа народові»	50
«Худий був хлопчик...»	52
Хліб	52
Діти	56
Цвинтар*	66
Янкель	68
Мане, текел, фарес	72
Лазар	78
Валізка	82
Суламіф	84

Содержание

От переводчика	7
I. Библейские сонеты	13
1. «Все то, что создал Б-г...»	15
2. «Был старым Авраам...»	17
3. «Когда исчислил Б-г...»	19
4. «Б-г Якова любил...»	21
5. «Всех сосчитал Давид...»	23
6. «Иеремия, плачь...»	25
7. «Теряю разум я...»	27
8. «Страшны и глубоки...»	29
9. «Не сдохнут подлецы...»	31
10. «Страдалец мой...»	33
11. «Взялись строители...»	35
12. «Мы избранный...»	37
II. Еврейские мелодии	37
Моисей	37
«Б-г рек им...»	41
Давид и Голиаф	41
В школу	43
Мария	47
Жид*	49
Перед картиной А. Иванова	
«Явление Христа народу»	51
«Был мальчик тощ...»	53
Хлеб	53
Дети	57
Погост*	67
Янкель	69
Мене, текел, фарес	73
Лазарь	79
Чемоданчик	83
Суламифь	85

«А ким ти будеш?..»	86
Жидівка*	88
«Народе мій...»	90
Прощання*	92
III. Вірші з Єрусалима	96
У Гетсиманському саду	96
Via dolorosa	98
Він – тут	100
Праведниця	102
До євреїв	106
Хліб	108
Монолог Алтуняна	110
IV. Вірші поза складу попередніх циклів	114
Єгошуа	114
Мойсей Фішбейн	116
Червоне море	118
V. Твори поза темою цієї збірки	120
«Ти зрікся мови рідної...»	120
Два кольори	122

«А кем ты завтра станешь?..»	87
Жидовка*	89
«О мой народ...»	91
Прощание*	93
III. Стихи из Иерусалима	97
В Гефсиманском саду	97
Via dolorosa	99
Он – здесь	101
Праведница	103
К евреям	107
Хлеб	109
Монолог Алтуняна	112
IV. Стихи вне предыдущих	
циклов	115
Еошуа	115
Моисей Фишбейн	117
Красное море	119
V. Произведения вне тематики	
данного сборника	121
«Отверг ты речь родную...»	121
Два цвета	123

**Отмеченные звездочкой стихотворения на русском языке (в переводах Иосифа Вула, Хайфа) были опубликованы в иерусалимском сборнике «Диалоги» № 21, 1992 г. Остальные представленные в этой книге стихотворения в русских переводах публикуются впервые.*

Ця книга — перша спроба об'єднати в одному виданні оригінали трьох циклів віршів найстаршого з сучасних українських поетів Д. В. Павличка на теми єврейської історії та релігії, Голокосту, проти юдофобії і нацизму. Паралельно із текстами українських оригіналів вміщено переклади російською мовою, виконані Феліксом Рахліним. Раніше (за винятком чотирьох віршів з циклу «Єврейські мелодії»), ці твори українською мовою не перекладалися.

Дмитро Павличко народився в 1929 р. на Галичині (нині Івано-Франківська область) в бідній селянській родині. Сусід-єврей допоміг батькам дати хлопчикові освіту. В роки нацистської окупації підліток став свідком кривавих розправ гітлерівських загарбників з тисячами євреїв. Окупантами був розстріляний його друг-єврей, а також рідний брат Дмитрика — Петро (вся сім'я Павличка — українці). У своїй творчості поет шукає і знаходить спільне в історичній долі єврейського та українського народів.

Літературно-художнє видання

Павличко Д. В.

ЄВРЕЙСЬКІ МЕЛОДІЇ. ЕВРЕЙСКИЕ МЕЛОДИИ

(українською та російською мовами)

ISBN 617-7266-13-5

Відповідальний за випуск та коректор *Євген Захаров*

Редактор *Леся Лисенко*

Комп'ютерна верстка *Юрій Жданов*

Підписано до друку 18.12.2014

Формат 60×84 1/32. Папір офсетний. Гарнітура Times

Друк офсетний. Умов. друк. арк. 7,19 Умов. фарб.-від. 13,40

Умов.-вид. арк. 7,93. Наклад 1000 прим.

ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПРАВА ЛЮДИНИ»

61002, Харків, вул. Дарвіна, 7, кв. 35

Свідоцтво Державного комітету телебачення і радіомовлення України
серія ДК № 4783 від 23.10.2014 р.

Надруковано на обладнанні Харківської правозахисної групи

61002, Харків, вул. Іванова, 27, кв. 4

<http://khpg.org>

<http://library.khpg.org>